

INSTYTUT PSYCHIATRII I NEUROLOGII

Łukasz Wieczorek, Janusz Sierosławski

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie

**UŻYWANIE ALKOHOLU I NARKOTYKÓW
PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ
RAPORT Z BADAŃ ANKIETOWYCH
ZREALIZOWANYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM
W 2024 R.**

**EUROPEJSKI PROGRAM
BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH
ESPAD**

WARSZAWA 2024

Badanie zostało sfinansowane ze środków Samorządu Województwa Lubelskiego

1474

2024

550

LAT
WOJEWÓDZTWA
LUBELSKIEGO

Instytucja Samorządu
Województwa Lubelskiego

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	6
CEL BADANIA	7
POPULACJA I PRÓBA	7
PROCEDURA BADAWCZA	8
WYNIKI	10
Palenie tytoniu	10
Picie napojów alkoholowych	24
Używanie innych substancji psychoaktywnych	32
Problem dopalaczy	49
Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi	51
Dostępność substancji psychoaktywnych	56
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych	67
Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych	72
Rodzice a używanie substancji przez młodzież	74
Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo.....	77
Gry hazardowe	81
Wiarygodność wyników.....	90
Dynamika zjawiska w latach 2015-2019.....	92
WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	98

STRESZCZENIE

W maju i czerwcu oraz we wrześniu i październiku 2024 r. w ramach międzynarodowego projektu: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów pierwszych (wiek: 15-16 lat) i trzecich (wiek: 17-18 lat) klas szkół średnich województwa lubelskiego. Badani z klas pierwszych zostali przyporządkowani do młodszej kohorty, z kolei respondenci z klas trzecich do próby uczniów ze starszej kohorty. Pozwoliło to na dychotomizację próby. Badania ESPAD podjęto w 1995 r. z inicjatywy Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) działającej przy Radzie Europy. Na poziomie europejskim badania koordynowane są przez szwedzki ośrodek badań nad alkoholem i narkotykami (CAN) ze Sztokholmu.

Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych, ale także ocena czynników wpływających na rozpowszechnienie, ulokowanych zarówno po stronie popytu na substancje, jak i ich podaży.

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 67,5% uczniów z młodszej grupy i 86% uczniów ze starszej grupy. Picie napojów alkoholowych jest na tyle rozpowszechnione, że w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem piło 31,2% 15- i 16-latków i 52,5% 17- i 18-latków. Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród całej młodzieży jest piwo, a najmniej – wino. Wysoki odsetek badanych przyznaje się do przekraczania progu nietrzeźwości. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem chociaż raz upiło się 11,7% uczniów z młodszej kohorty i 17,9% ze starszej grupy wiekowej. W czasie całego życia ani razu nie upiło się tylko 69,7% uczniów młodszych i 48% uczniów starszych.

Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Chociaż raz w życiu paliło 39,7% 15- i 16-latków i 54,6% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 20% uczniów z grupy młodszej i 24,7% ze starszej.

Jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia chociaż raz w życiu stały się udziałem 17%

uczniów z młodszej kohorty i 18,6% ze starszej kohorty. Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Wyniki badania wskazują na znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania substancji nielegalnych niż legalnych, szczególnie alkoholu i tytoniu. Większość badanych nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia większość stanowią osoby, które co najwyżej eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 17,6% młodszych uczniów i 33,1% starszych uczniów. Na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia wśród substancji nielegalnych są substancje wziewne (około 7% w obu grupach).

Aktualne, okazjonalne używania substancji nielegalnych, czego wskaźnikiem jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy, także stawia przetwory konopi na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia. Wśród 15- i 16-latków używa tego środka ponad 14% uczniów, a wśród 17- i 18-latków – 23,4%.

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem 7,5% uczniów z młodszej kohorty i 11,0% uczniów ze starszej kohorty używało marihuany lub haszyszu.

Niemal wszyscy badani słyszeli o „dopalaczach”. Odsetki uczniów, którzy kiedykolwiek używali dopalaczy są podobne (6,5% 15-16 latków i 7,2% uczniów szkół średnich).

Uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Badani narażeni są przede wszystkim na oferty napojów alkoholowych, spośród substancji nielegalnych uczniom najczęściej proponowane są przetwory konopi oraz alkohol produkowany nielegalnie domowym sposobem - bimbler.

Większość młodzieży jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania niż rodzaj substancji.

Oczekiwania wobec alkoholu oraz marihuany i haszyszu formułowane przez młodzież szkolną odwołują się w większym stopniu do pozytywnych konsekwencji niż ewentualnych szkód.

Okolo jedna czwarta mlodziezy grała chociaz raz w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniadze i można je wygrać. W czasie ostatnich 30 dni takie zachowanie zadeklarowało 12,1% uczniow z mlodszej kohorty i 18% uczniow ze starszej kohorty. Można szacować, że 3% mlodziezy w wieku 15 – 16 lat i 3,8% w wieku 17-18 lat może być zagrozonych hazardem problemowym.

WPROWADZENIE

Idea paneuropejskiej współpracy w badaniach szkolnych na temat używania substancji psychoaktywnych powstała wśród badaczy tej problematyki skupionych wokół Rady Europy (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs - Pompidou Group). Sprowadza się ona do uzgodnienia i na ile to możliwe wystandaryzowania metodologicznych warunków badań w różnych krajach, tak aby ich wyniki uczynić maksymalnie porównywalnymi. Badania zainicjowane przez tę grupę przyjęły formę wieloletniego programu badawczego zatytułowanego: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) i prowadzone są co cztery lata według tych samych wystandaryzowanych technik, co umożliwia porównywalność nie tylko w przestrzeni ale i w czasie. Polska włączając się do tego projektu uzyskała możliwość śledzenia zarówno rozmiarów zjawiska jak i jego trendów rozwojowych na szerokim tle sytuacji w Europie i w poszczególnych jej krajach.

ESPAD jest pierwszym ogólnopolskim badaniem spełniającym warunki międzynarodowej porównywalności i jednocześnie podjętym z intencją śledzenia trendu w zakresie używania substancji przez młodzież szkolną. Badanie ESPAD zrealizowano w Polsce już siedmiokrotnie: w 1995 r. w 1999 r., 2003 r., w 2007 r. w 2011 r., 2015 r. oraz 2019 r., na próbach losowych uczniów klas I i III szkół ponadpodstawowych (wg starego systemu edukacji) oraz klas III gimnazjów i klas II szkół ponadgimnazjalnych (wg nowego systemu edukacji). Od września 2019 roku, w wyniku reformy systemu edukacyjnego, powrócono do „starego systemu edukacji”.

W 1995 r. badanie objęło 26 krajów europejskich, w tym Polskę, w 2019 r. w badaniu uczestniczyło już 35 krajów naszego kontynentu. W 2024 roku podoba liczba krajów zadeklarowała udział w projekcie. Badanie ESPAD wspierane jest przez Europejską Agencję ds. Narkotyków (European Union Drugs Agency, EUDA, wcześniej Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA), bowiem dostarcza danych w zakresie jednego z pięciu kluczowych wskaźników, tj. używania narkotyków w populacji generalnej.

Jak pokazały wyniki dotychczasowych badań ogólnopolskich picie alkoholu przez młodzież stało się niemal statystyczną normą. Używanie substancji nielegalnych stawało się coraz bardziej widocznym problemem. Pod względem rozpowszechnienia

używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza polskie piętnastolatki plasują się na pierwszym miejscu w Europie. Wszystkie te napawające niepokojem zjawiska podlegają dynamice, stąd potrzeba monitorowania. Istotną cechą problemu używania substancji psychoaktywnych przez młodzież jest jego nierównomierna dystrybucji na terenie kraju. Generalnie problem ten bardziej rozpowszechniony jest w wielkich miastach. Na zróżnicowania związane ze stopniem urbanizacji nakładają się zróżnicowania regionalne. Zarówno ogólna strategia zapobiegawcza, jak konkretne działania profilaktyczne podejmowane zarówno w skali kraju, jak i na poziomie regionalnym i lokalnym wymagają wiedzy o rozmiarach i trendach w rozwoju zjawiska, stąd potrzeba podejmowania także badań w skali lokalnej i regionalnej. Wyniki badań ogólnopolskich mogą okazać się kiepskim przybliżeniem lokalnego obrazu zjawiska.

CEL BADANIA

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby młodych ludzi, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była jednak również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak i psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem. Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży województwa lubelskiego.

POPULACJA I PRÓBA

Założono objęcie badaniem dwóch kohort młodzieży – w wieku 15-16 lat i w wieku 17-18 lat w momencie badania. Podejście kohortowe, przy zdefiniowaniu kohorty przez rok urodzenia, podyktowane było względami międzynarodowej porównywalności. Przy

silnym zróżnicowaniu systemów szkolnych w Europie rok urodzenia jest jedynym wspólnym kryterium zapewniającym porównywalność badanych populacji. Schemat losowania przewidywał równomierny rozkład próby w województwie przy maksymalnym jej rozproszeniu. Operatem losowania była lista szkół MEN zawierająca informacje o liczbie klas w każdej ze szkół. Jednostką losowania była klasa szkolna, próba miała zatem charakter klastrowo-warstwowy. Schemat doboru zakładał losowy dobór dwustopniowy. Najpierw losowano szkoły, a następnie klasy. Szkoły były losowane z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do liczby uczniów z danego poziomu nauczania, tak aby każdy uczeń miał jednakowe szanse znalezienia się w próbie, niezależnie od wielkości szkoły i wielkości klasy. Klasy dobierane były w losowaniu prostym. W klasach badaniu poddawano wszystkich obecnych w tym czasie uczniów, niezależnie od roku urodzenia.

Zrealizowana próba uczniów Województwa Lubelskiego włączona do analiz liczyła 1216 uczniów z młodszej kohorty oraz 1028 uczniów ze starszej kohorty. Wśród młodszych uczniów 48,6% stanowiły dziewczęta, zaś 51,4% - chłopcy. W grupie uczniów starszych było 55% dziewcząt oraz 45% chłopców.

Na potrzeby porównań międzynarodowych eliminowani z próby są uczniowie drugorocznicy oraz ci, którzy wcześniej rozpoczęli karierę szkolną.

PROCEDURA BADAWCZA

Badanie zostało zrealizowane w 2024 r. metodą ankiety audytoryjnej przez zespół ankieterów rekrutujący się spoza systemu oświaty i wychowania. Jako ankieterzy byli zatrudniani przede wszystkim ludzie młodzi, głównie studenci, o łatwym kontakcie z młodzieżą szkolną. Ankieterzy zostali przeszkoleni oraz wyposażeni w szczegółową pisemną instrukcję. Do ich zadań, poza przeprowadzeniem badania w klasie, należało przygotowanie raportu zawierającego, obok opisu realizacji badania, informacje o klasie oraz o uczniach nieobecnych w trakcie badania. Praca ankieterów była wrywkowo kontrolowana przez koordynatorów.

Nawiązanie kontaktu z wylosowanymi szkołami należało do obowiązków ankietera. Udział szkoły w badaniu negocjowany był także bezpośrednio przez ankietera.

Wylosowane szkoły zostały wcześniej poinformowane o planowanym badaniu oraz o wsparciu Ministerstwa Edukacji dla tego przedsięwzięcia.

W procedurze badania położono bardzo duży nacisk na zapewnienie respondentom maksimum poczucia bezpieczeństwa oraz pełnej anonimowości. Służyły temu:

- wymóg nieobecności nauczyciela w klasie w trakcie badania,
- reguły postępowania ankietera (np. nie mógł on chodzić po klasie i zaglądać uczniom w kwestionariusze),
- specjalna procedura zwrotu wypełnionego kwestionariusza polegająca na umieszczeniu go przez ucznia w kopercie, a następnie zaklejeniu jej.

Uczniowie w instrukcji otrzymali zapewnienie o pełnej anonimowości badań, zarówno na poziomie pojedynczych uczniów, jak również całej szkoły. Oznacza to, że tajemnicą objęte są również wyniki na poziomie szkół.

Ankieterzy po sprawdzeniu kompletności materiałów przekazywali je do Instytutu za pośrednictwem instruktorów lokalnych. Ankiety po zarejestrowaniu zostały poddane procedurze sprawdzenia. Następnie założono i zweryfikowano zbiór danych. Obliczenia wyników badania zostały wykonane za pomocą pakietu statystycznego SPSS for Windows ver. 21.

WYNIKI

Prezentację wyników rozpoczniemy od rozpowszechnienia używania różnych substancji psychoaktywnych: najpierw tytoniu, potem napojów alkoholowych a w końcu pozostałych środków, w tym nielegalnych. Następnie przytoczymy wyniki odnoszące się do problemów, jakich doświadcza młodzież w związku z używaniem substancji. Dalej zajmiemy się kwestią dostępności poszczególnych substancji. Następnie omówimy postrzegane ryzyko używania poszczególnych substancji oraz oceny badanych odnoszące się do rozmiarów sięgania po nie w ich najbliższym otoczeniu. Później zobaczymy, jaki stosunek do używania substancji przez uczniów mają ich rodzice. Na koniec przyjrzymy się kwestiom korzystania przez młodzież z nowych mediów elektronicznych oraz problemowi gier hazardowych.

Palenie tytoniu

Rozpowszechnienie palenia tytoniu było badane w trzech wymiarach czasowych - całego życia respondenta ostatnich 12 miesięcy oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Pierwszy z nich pozwala na ustalenie zasięgu zjawiska eksperymentowania z tą substancją, tzn. podejmowania prób palenia tytoniu. Drugi przydatny jest do uchwycenie rozmiarów grupy palących okazjonalnie a trzeci do oceny rozpowszechnienia regularnych palaczy tytoniu. Dane na temat doświadczeń z paleniem tytoniu zebranych na przestrzeni całego życia zawiera tabela 1.

Połowa młodszych badanych w woj. lubelskim podobnie jak w populacji ogólnopolskiej nie paliła nigdy w życiu. Różnice są niewielkie i wynoszą 2-3%. W czasie całego życia, jakiegokolwiek doświadczenia z paleniem miało 39,7% uczniów klas młodszych i 54,6% uczniów klas starszych. Wśród uczniów, którzy podejmowali próby palenia można wyróżnić frakcję osób, które paliły w czasie ostatnich 30 dni. Frakcja ta liczy 20% pierwszoklasistów i 24,7% uczniów starszych. Te frakcje badanych to osoby, których palenie wyszło poza fazę eksperymentowania.

Poziom rozpowszechnienia palenia tytoniu jest nieznacznie niższy w województwie lubelskim niż w całym kraju, za wyjątkiem palenia tytoniu w czasie ostatnich 30 dni przed badanie przez 15-16 latków oraz palenia okazjonalnego przez 17-18 latków.

Tabela 1. Palenie tytoniu

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	20,0	18,7
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	8,8	10,2
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	10,8	9,7
	Nie, nigdy	60,3	61,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	24,7	27,2
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	15,6	14,3
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	14,4	14,6
	Nie, nigdy	45,4	43,9

Palenie tytoniu jest zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabele 2 i 3). Zarówno odsetki uczniów, którzy podejmowali próby z paleniem, jak i tych, którzy wyszli poza fazę pojedynczych prób są na ogół wyższe wśród dziewcząt, niż wśród chłopców. Chłopcy zamieszkujący na terenie województwa lubelskiego nieznacznie rzadziej podejmują próby palenia w porównaniu z osobami z populacji generalnej. Z kolei dziewczęta z młodszej kohorty w wyższych odsetkach paliły papierosy niż ich rówieśniczki z populacji, natomiast te ze starszej kohorty w przypadku palenia regularnego rzadziej, a okazjonalnego częściej.

Tabela 2. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	16,9	18,9
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	6,8	8,9
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	11,9	10,4
	Nie, nigdy	64,5	61,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	24,3	26,4
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	13,8	14,2
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	13,4	14,4
	Nie, nigdy	48,6	45,0

Tabela 3. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez dziewczęta

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	23,5	18,9
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	10,6	8,9
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	9,8	10,4
	Nie, nigdy	56,1	61,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	25,2	26,4
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	17,8	14,2
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	15,7	14,4
	Nie, nigdy	41,3	45,0

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 23% młodszych nastolatków i 27,5% starszych (tabela 4). Wśród nich, odnotowujemy znaczne zróżnicowanie pod względem nasilenia palenia. Niższe odsetki palących codziennie w ilości przekraczającej 6 papierosów dziennie odnotowano wśród młodszych uczniów – 8,4%

niż wśród młodzieży ze starszych klas – 9,6%. Palenie co najmniej 10 papierosów dziennie deklaruje 5,4% 15-16 latków i 6,2% 17-18 latków.

Tabela 4. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	77,0	79,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,2	9,2
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,0	3,4
	1-5 papierosów dziennie	5,4	4,5
	6-10 papierosów dziennie	1,2	1,3
	11-20 papierosów dziennie	1,7	0,7
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,6	1,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	72,5	70,0
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	11,8	14,2
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,7	4,0
	1-5 papierosów dziennie	4,9	6,6
	6-10 papierosów dziennie	2,3	2,3
	11-20 papierosów dziennie	1,7	1,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,3	1,5

Rozpowszechnienie aktualnego palenia nie jest już tak wyraźnie zależne od płci zarówno wśród młodszej, jak i wśród starszej młodzieży (tabele 5 i 6). W obu badanych kohortach podobny odsetek dziewcząt i chłopców deklaruje palenie. W młodszej populacji przynajmniej raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 25,9% dziewcząt oraz 20,4% chłopców, w starszej - w czasie ostatnich 30 dni paliło 27,3% dziewcząt oraz 27,7% chłopców. Codzienne palenie w ilościach przekraczających 10 papierosów dziennie zadeklarowało więcej chłopców niż dziewcząt. W klasach młodszych było to 5,7% chłopców i 2,8% dziewcząt, a w starszej kohorcie 4,8% chłopców i 2,6% dziewcząt.

Tabela 5. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	79,6	79,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	6,6	8,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	2,8	3,4
	1-5 papierosów dziennie	4,0	4,3
	6-10 papierosów dziennie	1,3	1,7
	11-20 papierosów dziennie	1,9	0,9
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	3,7	2,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	72,3	79,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	11,1	8,4
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,8	3,4
	1-5 papierosów dziennie	5,0	4,3
	6-10 papierosów dziennie	2,0	1,7
	11-20 papierosów dziennie	2,3	0,9
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,5	2,2

Tabela 6. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	74,1	79,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	11,9	10,0
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,3	3,4
	1-5 papierosów dziennie	6,9	4,6
	6-10 papierosów dziennie	1,0	1,0
	11-20 papierosów dziennie	1,4	0,4
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,4	1,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	72,7	69,9
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	12,7	16,0
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,6	4,0
	1-5 papierosów dziennie	4,8	6,3
	6-10 papierosów dziennie	2,6	1,9
	11-20 papierosów dziennie	0,9	0,9
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,7	0,9

Coraz większą popularność wśród młodzieży zyskują e-papierosy. W czasie 30 dni przed badaniem paliło je 34% młodszej młodzieży i blisko 50% starszej. Okazjonalne palenie deklaruje 9,5% 15-16 latków i 12,1% 17-18 latków.

Tabela 7. Palenie e-papierosów kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 30 dni.

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	33,7	37,2
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	9,5	10,8
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	9,4	8,7
	Nie, nigdy	47,4	43,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	47,4	50,9
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	12,1	9,6
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	9,5	8,9
	Nie, nigdy	31,1	30,5

W młodszej kohorcie to dziewczęta paliły e-papierosy częściej niż chłopcy. Szczególnie dużą różnicę odnotowano w czasie palenia w ostatnich 30 dniach (odpowiednio 28,9% i 39%). Nieznacznie wyższe palenie u dziewcząt w tej grupie odnotowano także w przypadku palenia w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni. Jednak różnica wynosiła niecały 1 punkt procentowy. W starszej kohorcie wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklarował palenie e-papierosów, za wyjątkiem palenia w ostatnich 30 dniach przed badaniem (42,5% chłopcy, 53,5% dziewczęta).

W porównaniu do próby ogólnopolskiej, bardzo zbliżone odsetki chłopców i dziewcząt zamieszkujących województwo lubelskie używają e-papierosów w porównaniu do respondentów z populacji generalnej.

Tabela 8. Palenie e-papierosów wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	28,9	36,2
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	9,0	9,1
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	10,0	10,5
	Nie, nigdy	52,0	44,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	42,5	47,5
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	12,9	9,0
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	10,4	10,5
	Nie, nigdy	34,1	32,9

Tabela 9. Palenie e-papierosów wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	39,0	38,3
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	9,8	12,6
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	8,7	6,9
	Nie, nigdy	42,5	42,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	53,5	53,7
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	10,9	10,2
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	8,5	7,6
	Nie, nigdy	27,2	28,5

Analiza rozpowszechnienia palenia e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem pokazuje, że w młodszej kohorcie produkty te codziennie lub prawie codziennie używane są przez około 24,2% uczniów, z kolei w starszej grupie przez 31,3%. Co najmniej raz w tygodniu używa ich 5,1% pierwszoklasistów oraz 9,3% trzecioklasistów.

Porównując wyniki uzyskane w województwie lubelskim z resztą kraju, to młodzież z tego obszaru rzadziej używała e-papierosów w ostatnich 30 dniach przed badaniem. W przypadku deklaracji używania różnice sięgają 1-3 punktów procentowych w każdej kohorcie.

Tabela 10. Używanie e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	62,7	60,7
	Rzadziej niż raz na tydzień	8,0	10,3
	Co najmniej raz na tydzień	5,1	7,4
	Codziennie lub prawie codziennie	24,2	21,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	49,2	46,8
	Rzadziej niż raz na tydzień	10,1	11,2
	Co najmniej raz na tydzień	9,3	10,0
	Codziennie lub prawie codziennie	31,3	32,1

Wśród pierwszoklasistów dziewczynki w wyższych odsetkach niż chłopcy deklarowały, że nie używały e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (odpowiednio 57,4% i 67,5%). W tej grupie palenie codzienne lub prawie codzienne (dziewczęta: 29,2%, chłopcy: 19,7%) oraz co najmniej raz na tydzień (dziewczęta: 5,6%, chłopcy: 4,7%) powszechniejsze jest wśród dziewcząt.

W starszej kohorcie, ponad połowa chłopców deklarowała, że nie używała e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Natomiast około 45% dziewcząt z tej grupy twierdziło, że nie używało tych substancji w tym czasie. Podobnie, jeśli chodzi o codzienne palenie to dziewczęta robiły to częściej niż chłopcy (odpowiednio 33,3% i 29,9%). W przypadku palenia co najmniej raz na tydzień to również było ono bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt.

Chłopcy z województwa lubelskiego przeważnie rzadziej używali e-papierosów 30 dni przed badaniem w porównaniu do ich rówieśników z populacji generalnej za wyjątkiem palenia codziennie lub prawie codziennie przez 17-18 latków, które jest na takim

samym poziomie. W przypadku dziewcząt używanie e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem jest na zbliżonym poziomie jak w populacji.

Tabela 11. Używanie e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przez chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	67,5	61,3
	Rzadziej niż raz na tydzień	8,1	10,4
	Co najmniej raz na tydzień	4,7	8,0
	Codziennie lub prawie codziennie	19,7	20,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	53,3	50,2
	Rzadziej niż raz na tydzień	9,7	10,1
	Co najmniej raz na tydzień	7,0	9,9
	Codziennie lub prawie codziennie	29,9	29,8

Tabela 12. Używanie e-papierosów w czasie ostatnich 30 dni przez dziewczęta

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	57,4	59,9
	Rzadziej niż raz na tydzień	7,8	10,4
	Co najmniej raz na tydzień	5,6	6,9
	Codziennie lub prawie codziennie	29,2	22,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Wcale nie używałem(łam) w czasie ostatnich 30 dni	44,1	44,0
	Rzadziej niż raz na tydzień	10,7	11,9

	Co najmniej raz na tydzień	12,0	10,2
	Codziennie lub prawie codziennie	33,3	33,9

Znacznie mniej respondentów z młodszej kohorty nie paliło e-papierosów w porównaniu do tradycyjnych papierosów. W młodszej grupie stosunek ten wynosi odpowiednio (44,9% tych którzy nie próbowali nigdy e-papierosów i 24,8% tych, którzy nie próbowali nigdy papierosów tradycyjnych). Do regularnego palenia papierosów przyznało się 6,9% pierwszoklasistów, a co czwarty stwierdził, że używa ich okazjonalnie.

Inne odsetki można zauważyć wśród starszych respondentów, gdzie podobne odsetki zadeklarowały, że nie miało nigdy do czynienia z tymi substancjami (27,9% dla obu odpowiedzi). Około 9% trzecioklasistów zadeklarowało regularne palenie tradycyjnych papierosów, a co trzeci odpowiedział że pali je okazjonalnie.

Można zaobserwować nieznaczne różnice w stosunku do tradycyjnych papierosów i e-papierosów odnotowanych na poziomie województwa oraz kraju. Większy odsetek 15-16 latków z terenu województwa nigdy nie próbował e-papierosów. Regularne palenie tradycyjnych papierosów było częstsze wśród 17-18 latków z województwa lubelskiego w porównaniu respondentów z tej grupy z populacji generalnej. Podobnie było w młodszej kohorcie. Palenie okazjonalnie jest na zbliżonym poziomie w obu grupach respondentów.

Tabela 13. Stosunek do tradycyjnych papierosów

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nigdy nie próbowałem(a)m e-papierosów	43,2	41,1
	Nigdy nie paliłem(a)m tradycyjnych papierosów	24,8	28,7
	Okazjonalnie paliłem(a)m tradycyjne papierosy	25,1	24,8
	Regularnie paliłem(a)m tradycyjne papierosy	6,9	5,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nigdy nie próbowałem(a)m e-papierosów	27,9	28,7
	Nigdy nie paliłem(a)m tradycyjnych papierosów	27,9	26,7
	Okazjonalnie paliłem(a)m tradycyjne papierosy	35,6	36,9
	Regularnie paliłem(a)m tradycyjne papierosy	8,6	7,6

Palenie fajki wodnej było bardziej rozpowszechnione wśród uczniów ze starszej kohorty zarówno, jeśli chodzi o doświadczenia z całego życia, jak również w przypadku ostatnich 30 dni przed badaniem. Młodzież z województwa lubelskiego podobnie jak badani z populacji generalnej palili fajkę wodną, zarówno jeśli analizujemy doświadczenia z całego życia jak i z ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 14. Rozpowszechnienie palenia fajki wodnej

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	2,7	2,7
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	4,5	3,2
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	4,0	4,4
	Nie, nigdy	88,8	89,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	2,9	3,9
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	8,7	7,4
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	7,3	7,6
	Nie, nigdy	81,1	81,1

W obu badanych kohortach wyższy odsetek chłopców niż dziewcząt deklarował palenie fajki wodnej. Podobne tendencje można zaobserwować wśród młodzieży z populacji generalnej, gdzie nieznacznie więcej chłopców korzystało z tej formy palenia.

Tabela 15. Palenie fajki wodnej wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	3,2	4,2
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	4,7	4,1
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	4,4	4,4
	Nie, nigdy	87,7	87,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	3,8	4,9
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	8,1	8,4
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	7,5	8,2
	Nie, nigdy	80,6	78,4

Tabela 16. Palenie fajki wodnej wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	2,2	1,1
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	4,3	2,3
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	3,6	4,4
	Nie, nigdy	89,9	92,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Tak, w czasie ostatnich 30 dni	1,7	2,7
	Tak, w czasie ostatnich 12 miesięcy, ale nie w czasie ostatnich 30 dni	9,6	6,6
	Tak, dawniej niż w czasie ostatnich 12 miesięcy	7,0	7,2
	Nie, nigdy	81,7	83,5

Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części społeczeństwa. Próby picia ma za sobą 67,5% młodszych uczniów i 86% starszych (tabela 17).

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiegokolwiek napoje alkoholowe 54,8% młodszych uczniów i 77% uczniów starszych. Za wskaźnik względnie częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakiegokolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 31,2% uczniów z grupy młodszej i 52,5% uczniów z grupy starszej.

Tabela 17. Picie napojów alkoholowych

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	67,5	72,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	54,8	59,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	31,2	39,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	86,0	91,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	77,0	86,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	52,5	73,3

Rozpowszechnienie picia alkoholu nie jest zróżnicowane ze względu na płeć (tabele 18 i 19). Dziewczynki w każdym wymiarze czasowym spożywały więcej alkoholu niż chłopcy. Nawet, jeśli bierzemy pod uwagę ostatnie 30 dni przed badaniem. Wśród uczniów z młodszej kohorty wskaźniki picia kiedykolwiek w życiu i w czasie 12 miesięcy oraz 30 dni przed badaniem są wyższe dla dziewcząt. Największe różnice widać w czasie deklaracji odnoszących się do ostatnich 12 miesięcy.

Wśród starszych uczniów jest podobnie; najmniejsze różnice można dostrzec jeśli chodzi o picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jednak różnice w tej kohorcie między dziewczynkami i chłopcami są niewielkie, nieprzekraczające kilka punktów procentowych.

Tabela 18. Picie napojów alkoholowych wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	63,4	71,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	50,1	57,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	27,8	38,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	84,4	89,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,4	84,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	50,9	71,6

Tabela 19. Picie napojów alkoholowych wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	71,6	74,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	59,4	62,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	34,6	39,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	88,3	92,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	80,6	88,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	54,8	75,0

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 20). Zarówno wśród pierwszoklasistów, jak również wśród młodzieży starszej najwyższe odsetki konsumentów ma piwo, na drugim miejscu jest wódka a dopiero na trzecim wino. Każdy z trzech typów napojów jest częściej pity w klasach starszych w porównaniu z klasami młodszymi.

Wódkę pił, co najmniej raz w ciągu ostatnich trzydziestu dni, więcej niż co czwarty młodszy uczeń (26,9%) i prawie co drugi uczeń szkoły wyższego poziomu (44,2%). Picie piwa zdarzyło się w tym czasie około jednej trzeciej młodszych uczniów (31,3%) i blisko 50% uczniów starszych (48,3%). Wino piła jedna piąta młodszej młodzieży objętej badaniem (18,8%) i jedna czwarta uczniów ze starszej grupy (26,2%).

Tabela 20. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	31,3	39,2
	Cider	5,9	5,3
	Alcopop	11,4	11,1
	Wino	18,8	19,9
	Wódka	26,9	30,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	48,3	63,5
	Cider	8,5	10,4
	Alcopop	15,6	23,8
	Wino	26,2	40,9
	Wódka	44,2	60,0

Niewielkie różnice między płciami wskazują na proces homogenizacji wzorów picia związany z emancypacją dziewcząt, mimo że w naszej kulturze używanie alkoholu to raczej domena mężczyzn. W dorosłej populacji w grupie abstynentów spotyka się

wielokrotnie więcej kobiet, również spożycie alkoholu w tej grupie jest znacznie niższe niż wśród mężczyzn. W populacji młodzieży te proporcje są wyrównane.

Porównując dane z poziomu województwa lubelskiego do danych z populacji generalnej można zaobserwować znacznie niższe odsetki chłopców i dziewcząt pijących napoje alkoholowe.

Tabela 21. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	29,8	41,2
	Cider	6,4	6,6
	Alcopop	10,3	11,1
	Wino	15,6	16,9
	Wódka	23,6	30,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	50,4	65,6
	Cider	8,2	11,1
	Alcopop	14,0	22,6
	Wino	19,6	29,6
	Wódka	44,5	62,0

Tabela 22. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	32,8	37,2
	Cider	5,3	3,9
	Alcopop	12,6	10,9
	Wino	22,2	22,9
	Wódka	30,5	30,5

Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	46,1	61,9
	Cider	8,8	9,6
	Alcopop	17,6	25,0
	Wino	34,4	50,6
	Wódka	43,9	58,5

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia młodego człowieka, jak również dla porządku publicznego, jest picie w znacznych ilościach, a szczególnie prowadzących do przekroczenia progu nietrzeźwości.

Kwestię nietrzeźwości badano przy użyciu pytania, w którym nietrzeźwość została zdefiniowana poprzez wskaźniki behawioralne (zataczanie się, bełkotanie, utrata pamięci). Takie sformułowanie pytania spowodowało, że chwytła ono stany silnego upicia, tak zatem trzeba interpretować wyniki. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 23.

Stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyło chociaż raz w życiu blisko 30% młodszych uczniów i połowa uczniów ze starszej grupy (52%). W czasie ostatnich 30 dni w stanie silnego upicia się było 11,7% uczniów młodszych i 17,9% uczniów ze starszej kohorty.

Tabela 23. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	30,3	32,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	24,5	25,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	11,7	13,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	52,0	59,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	40,2	46,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	17,9	24,3

Wskaźniki silnego upijania się są nieznacznie zróżnicowane ze względu na płeć, szczególnie w grupie starszych uczniów. W młodszej kohorcie, doświadczenia z upijaniem się kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatniego roku przed badaniem oraz w czasie ostatnich 30 dni można częściej zaobserwować wśród dziewcząt niż wśród chłopców (tabela 24 i 25). Podobnie jest w starszej kohorcie, z wyjątkiem doświadczeń z upiciem się w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 24. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	27,6	31,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	21,4	25,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	10,7	13,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	50,2	60,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	39,1	48,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	20,6	25,9

Tabela 25. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	33,4	33,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	27,8	26,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,8	13,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	54,4	58,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	41,7	45,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,8	23,0

Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 drinków lub więcej. W tabeli 26 zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tę miarę. Warto zauważyć, że w młodszej grupie przynajmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem 27,7% badanych wypilo ponad 5 drinków przy jednej okazji, a w starszej grupie takich uczniów było 41,8%.

Tabela 26. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	72,3	69,0
	1 raz	8,6	10,2
	2 razy	6,8	7,2
	3-5 razy	6,3	7,2
	6-9 razy	2,0	2,6
	10 lub więcej razy	3,9	3,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	58,2	41,2
	1 raz	11,7	15,1
	2 razy	9,9	14,3
	3-5 razy	9,6	15,5
	6-9 razy	5,0	5,7
	10 lub więcej razy	5,5	8,2

Picie nadmierne różnicowane jest przez płeć badanych (tabele 27 i 28). Dziewczęta nieznacznie rzadziej niż chłopcy deklarowały, że ani razu w ciągu ostatniego miesiąca poprzedzającego badanie nie przekroczyły granicy nadmiernego spożycia (5 drinków i więcej). Jednak przy upijaniu się więcej niż 10 razy, to chłopcy nieznacznie częściej deklarowali taki styl picia.

Porównując wyniki uzyskane na poziomie województwa lubelskiego z wynikami ogólnopolskimi można zaobserwować, że chłopcy i dziewczęta z tego terenu rzadziej piją nadmiernie niż ich rówieśnicy

Tabela 27. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, wśród chłopców

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	76,3	69,8
	1 raz	6,8	9,7
	2 razy	6,2	6,0
	3-5 razy	5,2	6,9
	6-9 razy	1,1	3,0
	10 lub więcej razy	4,4	4,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	58,8	40,8
	1 raz	8,8	13,8
	2 razy	9,0	13,1
	3-5 razy	10,6	15,8
	6-9 razy	5,2	6,1
	10 lub więcej razy	7,6	10,5

Tabela 28. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem, wśród dziewcząt

Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	68,2	68,1
	1 raz	10,3	10,7
	2 razy	7,6	8,4
	3-5 razy	7,6	7,6
	6-9 razy	2,9	2,3
	10 lub więcej razy	3,4	2,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	57,4	41,4
	1 raz	15,3	16,3
	2 razy	10,9	15,4
	3-5 razy	8,5	15,4

6-9 razy	4,8	5,4
10 lub więcej razy	3,1	6,2

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne, czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo. W języku publicystyki substancje te często nazywane są narkotykami.

Dane z tabeli 29 pokazują, że w obu kohortach na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (17,6% wśród uczniów klas młodszych i 33,1% w starszej grupie), a na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (17% wśród uczniów klas młodszych i 18,6% w starszej grupie). Na kolejnych miejscach uplasowały się leki przeciwbólowe przyjmowane w celu odurzania się (9,6% wśród uczniów klas młodszych i 7,9% w starszej grupie), a na czwartym substancje wziewne (7,3% wśród uczniów klas młodszych i 7% w starszej grupie). Wśród 15- i 16-latków amfetamina znalazła się na piątym miejscu (4%), a wśród 17 i 18 latków na szóstym (4,4%), ustępując miejsca metamfetaminie (4,7%).

Wśród 15- i 16-latków co najmniej trzyprocentowe rozpowszechnienie osiągnęły jeszcze:

- ecstazy (3,9%),
- metamfetamina (3,7%)
- LSD lub inne halucynogeny (3,6%),
- kokaina (3,5%),
- grzyby halucynogenne (3,6%),
- sterydy anaboliczne (3,3%).

Wśród uczniów ze szkół średnich analogiczna lista środków obejmuje więcej substancji:

- LSD lub inne halucynogeny (4,5%),
- ecstazy (4,5%),
- kokaina (4%),

- grzyby halucynogenne (3,8%),
- sterydy anaboliczne (3,2%),
- crack (3,1%).

Większe rozpowszechnienie eksperymentowania z substancjami można odnotować wśród starszych respondentów. Młodszy uczniowie używali częściej jedynie leków przeciwbólowych i substancji wziewnych. Co trzeci uczeń ze szkół średnich miał doświadczenia z marihuaną lub haszyszem w ciągu całego życia. Jest to dwa razy więcej niż w młodszej kohorcie.

W grupie młodszych uczniów dość niskim rozpowszechnieniem charakteryzuje się heroina (2,7%). Podobnie jest wśród starszych (2,3%). Rozpowszechnienie używania przez młodzież nieistniejącego środka – Relevinu było wyższe wśród młodszych uczniów.

Uwagę zwraca relatywnie wysokie rozpowszechnienie używania narkotyków w zastrzykach w grupie starszych uczniów (2,7%). Jednak jest ono niższe niż w populacji młodszych uczniów (3%). Znacznie wyższe odsetki rozpowszechnienia odnotowuje się w eksperymentach łączenia alkoholu z lekami. Podobne odsetki młodzieży z dwóch poziomów nauczania deklarowały, że zdarzyło im się pić alkohol i przy tej samej okazji przyjmować leki (8,3% uczniów z młodszej kohorty oraz 10,2% uczniów ze starszej kohorty). Łączne używanie alkoholu i marihuany lub haszyszu jest dość powszechnym zjawiskiem wśród 15- i 16-latków i wśród 17- i 18-latków. W młodszej kohorcie 11,2% badanych miało doświadczenia z tym wzorem przyjmowania substancji. Natomiast w starszej takie doświadczenia miał co piąty badany. Łączne przyjmowanie różnych substancji jest szczególnie niebezpieczne ze względu na ryzyko szkód zdrowotnych.

W województwie lubelskim wśród uczniów odnotowuje się podobne rozpowszechnienie używania substancji kiedykolwiek w życiu w porównaniu z resztą kraju. Wśród 15- i 16-latków z terenu województwa w przypadku używania konopi, substancji wziewnych, cracku, ekstazy i GHB odnotowano nieco większe rozpowszechnienie używania w stosunku do uczniów z próby ogólnopolskiej. Jednak różnice są minimalne. Z kolei uczniowie ze starszej kohorty z próby wojewódzkiej częściej niż ich rówieśnicy z pozostałej części kraju używali takich substancji jak substancje wziewne, metamfetamina, LSD, crack, kokaina, heroina, ekstazy, GHB.

Jednak podobnie jak wśród 15-16 latków, te różnice są minimalne. Przyjmowanie narkotyków w zastrzykach oraz picie alkoholu z jednoczesnym używaniem leków było na podobnym poziomie wśród uczniów z próby wojewódzkiej co w pozostałej części kraju. Łączne używanie alkoholu i przetworów konopi przez uczniów z województwa lubelskiego było nieznacznie częstsze niż wśród badanych z próby ogólnopolskiej.

Tabela 29. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	17,6	16,9
	Substancje wziewne	7,3	6,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	17,0	17,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	9,6	9,9
	Amfetamina	4,0	4,2
	Metamfetamina	3,7	3,9
	LSD lub inne halucynogeny	3,6	4,0
	Crack	2,9	2,7
	Kokaina	3,5	3,7
	Relevin	2,3	1,7
	Heroina	2,7	2,7
	Ecstasy	3,9	3,8
	Grzyby halucynogenne	3,6	3,6
	GHB	1,9	1,8
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,0	3,4
	Alkohol razem z tabletkami	8,3	7,5
	Sterydy anaboliczne	3,3	4,2
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	11,2	9,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	33,1	33,1
	Substancje wziewne	7,0	6,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,6	20,7
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	7,9	8,6
	Amfetamina	4,4	4,5
	Metamfetamina	4,7	3,7
	LSD lub inne halucynogeny	4,5	4,0
	Crack	3,1	2,0
	Kokaina	4,0	3,1
	Relevin	1,7	1,6
	Heroina	2,3	1,9
	Ecstasy	4,5	4,0
	Grzyby halucynogenne	3,8	4,0
	GHB	1,8	1,5
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,7	2,3
	Alkohol razem z tabletkami	10,2	10,9
	Sterydy anaboliczne	3,2	3,1
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	21,6	19,1

Dane z tabel 30 i 31 pokazują, że rozpowszechnienie podejmowania prób z substancjami psychoaktywnymi innymi niż alkohol i tytoń zależne jest od płci.

Związek między używaniem substancji a płcią występuje na obu poziomach nauczania. Na ogół chłopcy częściej deklarują próby używania substancji psychoaktywnych poza lekami uspokajającymi i nasennymi oraz lekami przeciwbólowymi używanymi w celu odurzania się. Eksperymentowanie z tymi grupami leków bardziej rozpowszechnione jest wśród dziewcząt. W przypadku pozostałych substancji jest ono na bardzo zbliżonym poziomie. W młodszej i starszej grupie respondentów nie przekraczają 2% za wyjątkiem używania przetworów konopi (około 7%) przez 17-18 latków. Dziewczęta nieco częściej sięgają również po alkohol w połączeniu z lekami.

Tabela 30. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	17,4	19,7
	Substancje wziewne	5,7	5,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	9,8	10,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	4,9	7,4
	Amfetamina	3,7	5,1
	Metamfetamina	3,6	4,4
	LSD lub inne halucynogeny	4,2	5,4
	Crack	3,4	4,3
	Kokaina	3,3	4,7
	Relevin	2,8	2,8
	Heroina	3,3	3,5
	Ecstasy	4,6	5,0
	Grzyby halucynogenne	4,6	5,1
	GHB	2,8	2,8
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,4	4,2
	Alkohol razem z tabletkami	4,7	5,4
	Sterydy anaboliczne	4,7	6,4
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	10,0	10,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	36,4	37,9
	Substancje wziewne	6,8	6,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	13,3	12,9
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	5,7	6,4
	Amfetamina	5,4	5,3
	Metamfetamina	6,1	4,5
	LSD lub inne halucynogeny	5,6	5,1
	Crack	4,5	2,9
	Kokaina	4,7	4,1
	Relevin	2,3	2,3
	Heroina	3,1	2,8
	Ecstasy	5,4	5,1
	Grzyby halucynogenne	5,0	5,3
	GHB	2,2	2,4
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,7	3,4
	Alkohol razem z tabletkami	7,9	7,5
	Sterydy anaboliczne	5,0	5,2
	Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	23,9	23,4

Tabela 31. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	17,8	14,1
	Substancje wziewne	8,8	7,4
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	24,5	24,8
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	14,5	12,2
	Amfetamina	4,3	3,3
	Metamfetamina	3,8	3,3
	LSD lub inne halucynogeny	2,9	2,7
	Crack	2,4	1,2
	Kokaina	3,8	2,7
	Relevin	1,7	0,6
	Heroina	2,1	1,9
	Ecstasy	3,3	2,6
	Grzyby halucynogenne	2,6	2,1
	GHB	1,0	0,8
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,6	2,7
	Alkohol razem z tabletkami	12,2	9,5
	Sterydy anaboliczne	1,9	2,0
Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	12,5	7,6	
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	29,3	29,4
	Substancje wziewne	7,2	6,0
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	25,1	27,4
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	10,7	10,5
	Amfetamina	3,3	3,7
	Metamfetamina	2,8	2,9
	LSD lub inne halucynogeny	3,1	3,0
	Crack	1,5	1,1
	Kokaina	3,3	2,1
	Relevin	,7	0,8
	Heroina	1,3	1,0
	Ecstasy	3,3	3,0
	Grzyby halucynogenne	2,2	2,9
	GHB	1,1	0,6
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,4	1,2
	Alkohol razem z tabletkami	12,9	13,8
	Sterydy anaboliczne	1,1	1,3
Alkohol razem z marihuana lub haszyszem	18,9	15,6	

Tabela 32 pokazuje używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Dane zawarte w tabeli pokazują, że marihuany lub haszyszu używało w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem 14% uczniów z młodszej grupy i 23,4% - ze starszej. Inne substancje cieszyły się znacznie mniejszą popularnością. Warto jednak zwrócić uwagę na wprowadzenie niewielki, ale wyższy niż w starszej grupie wiekowej odsetek osób używających substancji wziewnych.

Uczniowie z młodszej kohorty z województwa lubelskiego rzadziej używali wszystkich wymienionych substancji w porównaniu do badanych z pozostałej części kraju. W przypadku starszej kohorty uczniowie z próby wojewódzkiej używali tych substancji częściej, jednak różnice nie są znaczące.

Tabela 32. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	14,0	14,5
	Substancje wziewne	4,0	4,3
	Ecstasy	2,6	2,9
	Amfetamina	2,7	3,1
	Metamfetamina	2,6	3,0
	Kokaina	2,4	2,9
	Crack	2,0	2,5
	Heroina	2,4	2,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	23,4	23,7
	Substancje wziewne	3,6	3,0
	Ecstasy	3,4	2,6
	Amfetamina	2,9	3,1
	Metamfetamina	3,2	2,7
	Kokaina	2,7	2,2
	Crack	2,2	1,7
	Heroina	1,9	1,5

Częściej używali w okresie ostatnich 12 miesięcy różnych substancji chłopcy, ale zarówno wśród chłopców jak i dziewcząt najbardziej rozpowszechniona była marihuana i haszysz (tabele 33 i 34).

Tabela 33. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	14,3	17,5
	Substancje wziewne	4,1	4,4
	Ecstasy	3,1	4,2
	Amfetamina	3,0	4,1
	Metamfetamina	3,0	4,2
	Kokaina	3,0	4,2
	Crack	2,6	4,0
	Heroina	3,1	3,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	26,0	28,4
	Substancje wziewne	4,2	3,9
	Ecstasy	4,9	4,1
	Amfetamina	3,8	4,4
	Metamfetamina	4,4	3,5
	Kokaina	3,8	3,2
	Crack	2,9	2,6
	Heroina	2,8	2,5

Tabela 34. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	13,8	11,3
	Substancje wziewne	3,8	4,2
	Ecstasy	2,1	1,5
	Amfetamina	2,4	1,9
	Metamfetamina	2,3	1,7
	Kokaina	1,9	1,5
	Crack	1,4	1,0
	Heroina	1,7	1,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	20,4	19,8
	Substancje wziewne	2,7	2,2
	Ecstasy	1,5	1,4
	Amfetamina	1,5	1,9
	Metamfetamina	1,8	2,0
	Kokaina	1,3	1,3
	Crack	1,3	0,8
	Heroina	0,9	0,6

Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla aktualnego używania. Palenie marihuany lub używanie innych narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy uczniowie, którzy zadeklarowali kontakt z daną substancją w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają jej co najmniej raz na miesiąc.

Wśród uczniów klas młodszych 7,5% użyło marihuany lub haszyszu co najmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem i 11% uczniów klas starszych (tabela 35). Młodsza populacja minimalnie częściej wskazuje na aktualne używanie substancji wziewnych. Rozpowszechnienie używania przetworów konopi oraz substancji wziewnych jest na podobnym poziomie wśród uczniów z województwa lubelskiego oraz z populacji generalnej.

Tabela 35. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	7,5	8,0
	Substancje wziewne	2,3	2,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	11,0	10,7
	Substancje wziewne	2,2	1,9

Podobnie jak przy poprzednich wskaźnikach istotne zróżnicowania wiążą się z płcią – chłopcy w większym odsetku niż dziewczęta sięgali po każdą z substancji w badanym okresie czasu (tabele 36 i 37).

Tabela 36. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	7,6	10,0
	Substancje wziewne	2,5	3,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	13,0	14,7
	Substancje wziewne	2,6	2,6

Tabela 37. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	7,5	5,9
	Substancje wziewne	2,1	1,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	8,6	7,4
	Substancje wziewne	1,6	1,3

Należy zauważyć, że odsetki często używających konopi wśród chłopców w klasach młodszych oscylują wokół poziomu 7% procent, a w klasach starszych kształtują się na poziomie 13%. Używanie substancji wziewnych przez chłopców i dziewczęta nie przekracza 3%.

W młodszej populacji 35% nie skorzystało z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu, a w starszej populacji – nieco ponad 50%, co oznacza, że osób

deklarujących skorzystanie z propozycji w młodszej grupie było 65%, a w starszej grupie około 49%.

Tabela 38. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	64,3	63,5
	Tak, jeden lub dwa razy	21,6	22,0
	Tak, trzy razy lub więcej	14,1	14,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	49,2	48,7
	Tak, jeden lub dwa razy	27,3	28,2
	Tak, trzy razy lub więcej	23,5	23,2

W młodszej populacji więcej chłopców niż dziewcząt zadeklarowało, że nie skorzystało z propozycji zapalenia marihuany. Natomiast w starszej było na odwrót – więcej dziewcząt niż chłopców zadeklarowało, że nie skorzystało z propozycji palenia.

Tabela 39. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród chłopców

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	65,1	60,6
	Tak, jeden lub dwa razy	21,3	23,5
	Tak, trzy razy lub więcej	13,6	15,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	47,6	45,9
	Tak, jeden lub dwa razy	26,8	27,8
	Tak, trzy razy lub więcej	25,7	26,3

Tabela 40. Nieskorzystanie z propozycji spróbowania marihuany lub haszyszu wśród dziewcząt

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	63,2	66,3
	Tak, jeden lub dwa razy	22,1	20,5
	Tak, trzy razy lub więcej	14,7	13,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	51,0	51,0
	Tak, jeden lub dwa razy	28,0	28,3
	Tak, trzy razy lub więcej	21,0	20,7

Przetwory konopi jako najbardziej rozpowszechnione substancje nielegalne mogły stać się przedmiotem głębszych analiz skierowanych na identyfikację wzoru intensywnego używania. Wśród młodzieży szkolonej odsetki użytkowników innych substancji są zbyt małe, aby grupa bardziej intensywnych użytkowników była dostatecznie liczna.

W próbie analizy intensywnego używania przetworów konopi posłużono się pytaniami zaczerpniętymi z dwóch testów.

Pierwszy z nich to test przesiewowy skonstruowany w Polsce do identyfikacji problemowych użytkowników marihuany (Problemowe Używanie Marihuany - PUM) wśród nastolatków sięgających po tę substancję (Okulicz-Kozaryn, Sierosławski, 2007). Skrócona wersja tego testu przeznaczona do badań ankietowych składa się z czterech pytań, na które odpowiedzieć można tylko „tak” lub „nie”. Każde z pytań dotyczy występowania określonego symptomu w czasie ostatnich 12 miesięcy. Badanie walidacyjne testu przesiewowego PUM zrealizowane w 2003 r. wykazało, że wśród nastolatków wystąpienie 2 lub więcej symptomów świadczy o problemowym używaniu marihuany.

Drugim testem zastosowanym w tym badaniu jest test służący do identyfikowania nadużywania przetworów konopi (Cannabis Abuse Screening Test – CAST). Test ten został opracowany w Francji przez zespół badaczy z Francuskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Beck & Legleye 2003). Test składa się z sześciu pytań o częstotliwość występowania poszczególnych symptomów

nadużywania przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy, na które odpowiada się przy użyciu pięciopunktowej skali od „nigdy” do „bardzo często”.

Test ten nie był walidowany w Polsce, stąd też jego wyniki należy traktować z ostrożnością.

Najczęściej wskazywanym symptomem problemowego używania w obydwu grupach wiekowych w teście PUM był *samodzielny zakup marihuany* (8%; 11,5%), zaś na drugim miejscu w młodszej grupie pojawia się *nie pójście lub spóźnienie się do szkoły* (6,7%) i *palenie konopi samotnie* (6,5%) podczas gdy w starszej grupie na drugim miejscu usytuowało się *palenie konopi samotnie* (8,6%).

Rozpowszechnienie symptomów problemowego używania przetworów konopi jest większe wśród młodzieży w województwie lubelskim niż wśród rówieśników w populacji generalnej.

Tabela 41. Symptomy problemowego używania marihuany- test przesiewowy PUM

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	6,7	5,9
	Częsta potrzeba użycia marihuany	5,8	4,7
	Samodzielny zakup marihuany	8,0	7,4
	Palenie konopi samotnie	6,5	5,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	7,6	5,8
	Częsta potrzeba użycia marihuany	6,7	4,7
	Samodzielny zakup marihuany	11,5	9,7
	Palenie konopi samotnie	8,6	6,3

W teście przesiewowym CAST w grupie młodszej wskazywano na raczej częste i bardzo częste występowanie problemów, takich jak bezowocne próby ograniczenia używania oraz palenie konopi samotnie (odpowiednio 3,8% i 3,3%). W grupie starszej wśród najbardziej nasilonych problemów znalazły się bezowocne próby ograniczenia używania (5,1%), palenie samotnie (5%) oraz problemy z pamięcią (4,3%). Na

podstawie powyższych danych można wysnuć wniosek, że wraz z wiekiem nieznacznie narasta nasilenie problemów doświadczanych w związku z używaniem przetworów konopi.

Tabela 42. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	55,7	4,2	2,4	1,3	1,9
	Palenie samotnie	57,9	2,4	1,9	,7	2,5
	Problemy z pamięcią po paleniu	56,8	3,0	2,8	1,5	1,5
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	59,8	1,3	1,2	1,3	1,9
	Bezowocne próby ograniczenia używania	58,8	1,8	1,0	1,5	2,3
	Problemy z powodu używania	59,9	2,7	1,0	,6	1,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	64,5	8,5	3,2	1,6	2,5
	Palenie samotnie	69,1	4,3	2,0	2,1	2,8
	Problemy z pamięcią po paleniu	66,9	5,1	4,0	1,9	2,4
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	71,8	3,6	1,2	2,0	1,7
	Bezowocne próby ograniczenia używania	70,3	2,3	2,6	,8	4,3
	Problemy z powodu używania	73,1	3,2	1,1	,9	2,0

Odsetki symptomów problemowego używania przetworów konopi uzyskanych w teście CAST wśród uczniów z województwa lubelskiego w porównaniu z wynikami uzyskanymi w próbie ogólnopolskiej są podobne, różnice są bardzo niewielkie.

Tabela 43. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST (Polska)

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Palenie przedpołudniem	88,2	5,3	3,6	,6	2,4
	Palenie samotnie	91,3	2,8	2,5	1,0	2,3
	Problemy z pamięcią po paleniu	90,3	3,8	2,4	1,2	2,1
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	92,9	2,1	1,7	0,8	2,4
	Bezowocne próby ograniczenia używania	90,9	2,1	2,4	1,4	3,4
	Problemy z powodu używania	93,2	1,9	1,6	1,3	2,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Palenie przedpołudniem	85,6	7,4	3,5	1,4	2,1
	Palenie samotnie	89,4	4,4	3,4	1,1	1,7
	Problemy z pamięcią po paleniu	85,7	6,3	3,5	2,3	2,2
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	92,5	2,3	2,4	1,1	1,7
	Bezowocne próby ograniczenia używania	91,0	3,0	1,9	1,3	2,8
	Problemy z powodu używania	92,9	2,8	1,7	1,0	1,6

Należy zwrócić uwagę, że zjawisko używania leków uspokajających i nasennych w celach innych niż medyczne ma szerszy zakres niż zjawisko używania ich wedle przepisu lekarza w celach leczniczych. O ile z przepisu lekarza używało tych leków 17,7% młodszej młodzieży, o tyle bez przepisu lekarza - 17%. W przypadku starszej kohorty leków tych z przepisu lekarza używało 17,2% młodzieży, a bez przepisu – 18,6%.

Tabela 44. Używanie leków uspokajających i nasennych z przepisu lekarza

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	82,3	82,9
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	10,5	10,4
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	7,2	6,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	82,8	81,3
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	9,7	11,1
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	7,6	7,6

Używanie leków z przepisu lekarza jest znacznie bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt w obydwu grupach wiekowych (tabela 45 i 46). Jeśli chodzi o porównanie używania leków przez uczniów z województwa lubelskiego w porównaniu do rówieśników z populacji generalnej to zarówno u chłopców jak i u dziewcząt jest ono na zbliżonym poziomie. Różnice są minimalne 1-2 punkty procentowe.

Tabela 45. Używanie leków z przepisu lekarza wśród chłopców

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	87,9	87,5
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,5	8,0
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	4,6	4,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	86,4	86,8
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,4	7,7
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	5,2	5,5

Tabela 46. Używanie leków z przepisu lekarza wśród dziewcząt

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	76,5	78,5
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	13,7	12,8
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	9,8	8,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	78,5	76,8
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	11,0	13,9
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	10,5	9,3

W przypadku leków przeciwbólowych to używanie ich jest bardziej rozpowszechnione w młodszej kohorcie. Wśród pierwszoklasistów ponad połowa nadużywała tych leków. Podobnie było wśród trzecioklasistów, gdzie doświadczenia z tymi substancjami miało około 55% uczniów.

Używanie tego rodzaju leków jest nieznacznie bardziej rozpowszechnione wśród uczniów z województwa lubelskiego w porównaniu z uczniami z populacji generalnej.

Tabela 47. Używanie leków przeciwbólowych z przepisu lekarza

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie, nigdy	41,0	44,9
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	48,4	44,8
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	10,6	10,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie, nigdy	45,4	46,6
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	47,5	44,6
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	7,1	8,7

Problem „dopalaczy”

Do używania dopalaczy, chociaż raz w życiu, przyznało się 6,5% młodszej populacji i 7,2% 17-18 latków (tabela 48). Odsetki użytkowników, którzy używali dopalaczy w ostatnim roku są podobne wśród młodszych – 5,5% i niższe wśród starszych – 5,8%. Oznacza to, że inicjacja dopalaczy przypadła w młodszej grupie na okres 12 miesięcy przed badaniem. W czasie ostatnich 30 dni po substancje te sięgało tylko 3,6% badanych z pierwszej grupy i 3,5% z drugiej grupy. Warto zwrócić uwagę na to, że młodszy nieznacznie częściej deklaruje kontakt z dopalaczami w czasie 30 dni przed badaniem, aniżeli ma to miejsce w przypadku uczniów starszych. Jednak jest to minimalna różnica.

Uczniowie z terenu województwa lubelskiego w podobnych odsetkach używali dopalaczy jak ich rówieśnicy z populacji generalnej. Różnice nie przekraczają 1%.

Tabela 48. Używanie dopalaczy

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	6,5	6,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	5,5	5,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,6	3,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	7,2	6,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	5,8	4,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,5	2,8

Dopalacze bez względu na wiek najchętniej przyjmowane są pod postacią mieszanek ziołowych do palenia lub pod postacią proszku, kryształków, tabletek lub w inny

sposób. W postaci płynu używa ich tylko 2% 15-16 latków i 1% 17-18 latków. Popularność postaci używania dopalaczy przez uczniów z województwa lubelskiego odzwierciedla wybory uczniów z populacji generalnej.

Tabela 49. Używanie dopalaczy – postać substancji używanej w czasie ostatnich 12 miesięcy

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	6,6	5,3
	Proszek, kryształki, lub tabletki	3,2	3,4
	Płyn	2,0	1,3
	Inne	3,2	2,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Mieszanki ziołowe do palenia	6,6	7,4
	Proszek, kryształki, lub tabletki	3,3	3,4
	Płyn	1,0	1,2
	Inne	3,3	2,1

Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi

Sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji (tabela 50).

Tabela 50. Oczekiwania wobec alkoholu

poziom klasy		Bardzo prawdopodobne	Prawdopodobne	Nie wiadomo	Mało prawdopodobne	Zupełnie nieprawdopodobne
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Poczuję się odprężony	15,3	23,6	40,8	6,6	13,8
	Będę miał kłopoty z policją	9,4	9,5	40,7	15,5	24,9
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	13,3	18,0	43,2	10,7	14,8
	Poczuję się szczęśliwy	11,2	21,2	44,1	7,7	15,8
	Zapomnę o swoich problemach	12,3	18,7	41,6	9,4	17,9
	Nie będę w stanie przestać pić	7,3	7,5	40,3	15,2	29,7
	Będę miał kaca	13,3	13,6	42,4	11,5	19,1
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	13,1	20,7	42,3	6,4	17,4
	Zrobię coś, czego będę żałował	14,4	14,5	43,0	10,0	18,1
	Będę się świetnie bawić	15,8	20,1	44,2	5,2	14,6
	Zrobi mi się niedobrze	14,6	14,9	44,3	9,9	16,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Poczuję się odprężony	22,9	31,7	26,8	8,1	10,4
	Będę miał kłopoty z policją	6,7	7,3	30,5	21,7	33,9
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	12,1	21,3	35,8	17,9	13,0
	Poczuję się szczęśliwy	15,5	27,8	34,9	10,5	11,2
	Zapomnę o swoich problemach	14,2	22,1	33,4	13,2	17,1
	Nie będę w stanie przestać pić	5,5	6,8	28,8	19,5	39,4
	Będę miał kaca	11,6	16,9	32,8	18,8	19,9
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	19,8	32,3	30,7	6,3	10,9
	Zrobię coś, czego będę żałował	11,9	18,6	35,1	17,9	16,5

Będę się świetnie bawić	21,3	30,0	32,6	5,7	10,3
Zrobi mi się niedobrze	12,7	16,8	37,0	19,2	14,4

Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się konsekwencje negatywne i pozytywne. Dla uproszczenia obrazu spróbujemy zbudować rankingi spodziewanych konsekwencji negatywnych i pozytywnych, opierając się na odsetkach odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”.

W młodszych klasach w zakresie następstw negatywnych na pierwszym miejscu znalazło się złe samopoczucie (14,6%), na drugim – obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (14,4%), na trzecim – szkody zdrowotne (13,3%) oraz kac (13,3%). Najrzadziej wymieniane konsekwencje negatywne przez 15-16 latków to obawa o kłopoty z policją (9,4%) i strach, że nie będzie się w stanie przestać pić (7,3%). Wśród konsekwencji pozytywnych najczęściej uczniów z młodszej grupy wymienia: świetną zabawę (15,8%), poczucie odprężenia (15,3%), a w dalszej kolejności towarzyskość (13,1%) i zapomnienie o problemach (12,3%). Najrzadziej wymieniane jest poczucie szczęścia (11,2%).

Porównanie częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych wskazuje wyraźnie na większą popularność tych pierwszych. Innymi słowy młodzież zdaje się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego.

W zakresie konsekwencji pozytywnych, oczekiwania 17-18 latków nie różnią się zasadniczo od antycypacji ich młodszych kolegów. Na dwu pierwszych miejscach znalazły się: poczucie odprężenia (22,9%) i świetna zabawa (21,3%), trzecią pozycję zajmuje towarzyskość (19,8%). W sumie uczniowie starsi w wyższych odsetkach niż ich młodsi koledzy potwierdzali prawdopodobieństwo pojawienia się poszczególnych następstw pozytywnych.

W klasach starszych ranking następstw negatywnych wygląda nieco inaczej. Młodzież najczęściej obawia się złego samopoczucia, mdłości (12,7%), przejawia strach o zdrowie (12,1%), na trzecim miejscu znalazła obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (11,9%), a na czwartym strach przed kacem (11,6%).

Podobne pytanie zadano w odniesieniu do przetworów konopi. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 51.

Tabela 51. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu

poziom klasy		Nie- możliwe	Mało prawdo- podobne	Może	Całkiem prawdo- podobne	Pewne
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	43,9	10,2	30,8	10,8	4,2
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	43,4	14,2	27,8	10,8	3,8
	Utrata wątku myślenia	42,2	11,6	28,6	11,8	5,7
	Mniejsza nieśmiałość	42,4	9,1	27,1	13,7	7,7
	Trudności z koncentracją	41,2	11,1	28,9	10,2	8,6
	Zwiększenie otwartości	39,7	8,4	26,9	16,3	8,8
	Zwiększenie intensywności radości	39,8	6,9	29,1	14,4	9,8
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	41,2	8,2	28,4	13,9	8,3
	Zmniejszenie zahamowań	42,1	9,2	29,6	12,0	7,2
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	48,8	15,5	26,2	5,7	3,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	36,7	11,3	34,5	11,6	6,0
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	37,2	15,8	31,5	11,2	4,3
	Utrata wątku myślenia	38,3	12,6	30,8	12,4	5,9
	Mniejsza nieśmiałość	35,6	9,4	29,7	17,6	7,8
	Trudności z koncentracją	35,7	11,3	32,8	13,3	7,0
	Zwiększenie otwartości	33,8	9,0	29,7	17,8	9,7
	Zwiększenie intensywności radości	34,1	6,2	27,6	19,0	13,1
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	34,7	7,8	31,6	15,7	10,1
	Zmniejszenie zahamowań	36,7	11,5	30,4	13,5	7,8
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	48,6	16,4	26,6	4,7	3,7

Podobnie jak w przypadku pytania o alkohol, badani częściej za pewne uważali konsekwencje pozytywne. Wśród 15-16 latków na pierwszym miejscu znalazło się zwiększenie otwartości (25% - odpowiedzi całkiem prawdopodobne i pewne), dalej:

zwiększenie intensywności i radości (24,2%), zwiększenie intensywności doświadczeń (22,3%) oraz mniejsza nieśmiałość (21,3%). W starszej kohorcie, konsekwencją pozytywną z palenia konopi było zwiększenie intensywności radości (32,1%), na drugim miejscu znalazło się zwiększenie otwartości (27,5%), na trzecim zwiększenie intensywności doświadczeń (25,8%) i mniejsza nieśmiałość (25,3%). Pokazuje to, że badani używają substancji głównie po to, by lepiej sobie radzić w relacjach społecznych.

Najczęściej oczekiwaną konsekwencją negatywną zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie były trudności z koncentracją (odpowiednio: 18,7%, 20,2%), utrata wątku myślenia (odpowiednio: 17,5%, 18,2%) oraz trudności z prowadzeniem rozmowy (odpowiednio: 14,6% i 15,5%).

Jeśli chodzi o motywy jakimi kierują się młodzi ludzie pijąc alkohol, to omawiając to pytanie uwzględniono odpowiedź „często” (Tab. 52). Młodszy uczniowie upatrują w alkoholu napoju, który pomaga bawić się na imprezie (9,3%), pozwala na to, że spotkania towarzyskie są bardziej zabawne (7,3%), uatrakcyjni imprezy (6%).

Podobnie rozkład odpowiedzi przedstawia się w starszej grupie. Alkohol pomaga bawić się na imprezie (15,3%), spotkania towarzyskie są bardziej zabawne (15,4%) i atrakcyjne (12,4%). Pokazuje to na zastosowanie alkoholu głównie w celach hedonistycznych.

Tabela 52. Motywy picia alkoholu przez młodzież

Kohorta		Nigdy	Rzadko	Czasami	Często	Zawsze
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	65,3	10,5	9,8	9,3	5,1
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	77,5	8,3	6,3	5,2	2,8
	Żeby poprawić zły nastrój	76,1	8,7	7,0	5,1	3,1
	Lubię czuć się w ten sposób	73,7	9,3	8,0	5,8	3,3
	Żeby być na haju	81,1	6,8	4,6	4,1	3,4
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	67,0	10,6	9,7	7,3	5,4
	Dopasować się do grupy	85,2	8,1	2,8	2,0	1,9
	Uatrakcyjniam imprezy i uroczystości	69,2	11,0	8,3	6,0	5,4
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	77,7	5,2	6,7	5,6	4,8
	To jest fajne	78,7	10,6	4,5	3,3	2,8
	Żeby być lubianym	91,6	4,2	1,8	,9	1,6
	Żeby nie czuć się pominięty	88,9	6,1	1,9	1,1	2,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pomaga bawić się na imprezie	40,4	16,6	17,3	15,3	10,5
	Pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	69,1	14,0	7,6	5,4	3,9
	Żeby poprawić zły nastrój	64,7	15,2	11,8	4,3	3,9
	Lubię czuć się w ten sposób	62,1	12,9	11,2	7,3	6,4
	Żeby być na haju	73,1	9,4	6,5	6,2	4,8
	Dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	44,7	16,7	15,6	15,4	7,7
	Dopasować się do grupy	75,7	12,7	6,4	2,7	2,6
	Uatrakcyjniam imprezy i uroczystości	47,8	15,7	15,4	12,4	8,7
	Żeby zapomnieć o swoich problemach	69,9	10,5	8,9	4,5	6,2
	To jest fajne	66,1	14,4	9,1	5,3	5,1

Żeby być lubianym	86,9	7,6	2,5	1,3	1,8
Żeby nie czuć się pominięty	84,8	8,1	3,3	2,3	1,5

Dostępność substancji psychoaktywnych

Aby zbadać dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych prosiliśmy respondentów o oszacowanie, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była przez dwie skrajne możliwości: „Niemożliwe” oraz „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych poddano dostępność napojów alkoholowych, leków uspokajających i nasennych, substancji wziewnych oraz poszczególnych środków nielegalnych. Pełen rozkład odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 61.

Należy zwrócić uwagę, że w ocenach respondentów poziom dostępności napojów alkoholowych jest wysoki. Uczniowie klas młodszych, uznali za bardzo łatwe do zdobycia: piwo – 38,1% uczniów, wino – 29% uczniów i wódkę – 30,9% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia piwo (9,3%), wino (11,1%) i wódkę (15,2%). Młodzież deklaruje podobny poziom dostępu do tytoniu. Za bardzo łatwy do zdobycie uznało go 31,9% badanych, za niemożliwy do zdobycie – jedynie 7,1%. Dostępność e-papierosów jest na wyższym poziomie niż papierosów tradycyjnych. Za bardzo łatwe do zdobycia uznało je 42,3% pierwszoklasistów. Można zauważyć, że większość badanych nie ma dużych trudności z dostępem do napojów alkoholowych i tytoniu, mimo że według polskiego prawa sprzedaż i podawanie używek nieletnim jest zabroniona.

Dostępność poszczególnych napojów alkoholowych i tytoniu w ocenach uczniów ze starszej kohorty jest znacznie wyższa, co nie powinno dziwić, bowiem badanym ze starszej grupy do pełnoletniości niewiele brakuje. Zgodnie z oczekiwaniami odsetki deklarujących łatwy dostęp największe są w przypadku piwa, a najmniejsze w przypadku wódki. Odpowiedź „Bardzo łatwe” padła w przypadku papierosów ze strony 50,7% starszej młodzieży, w przypadku piwa – 59,8% wina – 52,3% i wódki 53,9%. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia: tytoń – 2,7%, piwo – 2,6 %, wino – 3,9% i wódkę

– 4,4%. W przeważającej większości badani nie mieli problemów z oceną dostępności napojów alkoholowych.

Tabela 53. Ocena dostępności poszczególnych substancji

Kohorta		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	7,1	6,4	10,3	26,3	31,9	17,9
	E-papierosy	9,5	6,0	8,0	22,3	42,3	11,9
	Fajka wodna	20,6	10,6	14,4	12,6	11,2	30,6
	Piwo	9,3	6,5	10,2	24,7	38,1	11,2
	Cydr	17,0	7,8	11,8	12,3	13,2	37,8
	Alcopops	17,1	11,0	14,9	14,4	13,5	29,1
	Wino	11,1	9,4	11,1	23,0	29,0	16,4
	Wódka	15,2	8,5	11,0	21,0	30,9	13,5
	Marihuana lub haszysz	24,8	13,2	12,6	16,6	13,5	19,3
	Amfetamina	37,5	14,6	11,2	9,3	5,4	22,0
	Metamfetamina	37,7	15,5	10,5	8,2	5,7	22,5
	Leki uspokajające lub nasenne	21,4	8,3	9,6	22,1	22,0	16,6
	Ecstasy	36,9	12,9	11,0	8,0	5,7	25,4
	Kokaina	37,9	14,7	10,8	9,0	6,4	21,3
	Heroina	39,2	15,0	10,1	7,4	5,1	23,1
Dopalacze	36,5	13,2	10,1	9,3	7,3	23,6	
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	2,7	2,6	4,7	29,4	50,7	9,9
	E-papierosy	2,9	2,2	4,4	23,6	58,3	8,5
	Fajka wodna	9,1	5,9	15,9	17,7	22,1	29,3
	Piwo	2,6	2,3	4,8	24,1	59,8	6,5
	Cydr	6,2	5,3	7,7	14,3	34,2	32,4
	Alcopops	5,9	5,3	11,8	19,8	32,3	25,0
	Wino	3,9	3,3	6,8	23,6	52,3	10,0
	Wódka	4,4	3,7	8,2	21,9	53,9	7,8
	Marihuana lub haszysz	15,0	9,4	12,4	23,2	21,2	18,8
	Amfetamina	28,0	15,2	14,5	11,2	6,8	24,3
	Metamfetamina	27,4	16,8	13,4	10,6	7,4	24,4
	Leki uspokajające lub nasenne	13,3	7,0	12,4	24,7	25,9	16,7
	Ecstasy	26,2	15,4	13,6	9,7	8,4	26,6

Kokaina	27,8	16,6	14,6	8,7	7,2	25,0
Heroina	28,7	18,3	13,4	8,3	5,4	25,9
Dopalacze	27,7	15,5	12,9	9,7	8,0	26,2

Niepokojąca jest dość wysoka w obydwu grupach dostępność leków uspokajających lub nasennych (22%, 25,9%). Jeśli chodzi o substancje nielegalne to największą dostępnością charakteryzuje się marihuana lub haszysz (13,5%, 21,2%).

Dostępność dopalaczy została oceniona bardzo podobnie przez uczniów z obu kohort (różnica 2 punktów procentowych). W ocenie 7,3% 15- i 16-latków oraz 8% 17- i 18-latków NSP są bardzo łatwe do zdobycia.

Uczniowie z województwa lubelskiego podobnie oceniali dostępność substancji, jak uczniowie z próby ogólnopolskiej. Różnice w ocenach nie przekraczają zwykle kilku punktów procentowych.

Tabela 54. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Papierosy	31,9	37,8
	E-papierosy	42,3	46,9
	Fajka wodna	11,2	12,0
	Piwo	38,1	44,2
	Cydr	13,2	16,7
	Alcopops	13,5	17,4
	Wino	29,0	34,9
	Wódka	30,9	35,9
	Marihuana lub haszysz	13,5	14,8
	Amfetamina	5,4	6,7
	Metamfetamina	5,7	6,7
	Leki uspokajające lub nasenne	22,0	24,5
	Ecstasy	5,7	6,9
	Kokaina	6,4	7,7
	Heroina	5,1	6,6
	Dopalacze	7,3	8,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Papierosy	50,7	63,8
	E-papierosy	58,3	68,9
	Fajka wodna	22,1	30,3
	Piwo	59,8	73,3
	Cydr	34,2	50,9
	Alcopops	32,3	51,2
	Wino	52,3	69,1
	Wódka	53,9	67,8
	Marihuana lub haszysz	21,2	20,5
	Amfetamina	6,8	6,5
	Metamfetamina	7,4	6,4
	Leki uspokajające lub nasenne	25,9	26,8
	Ecstasy	8,4	6,9

Kokaina	7,2	6,8
Heroina	5,4	5,3
Dopalacze	8,0	6,8

Odpowiedzi na pytanie o to, czy badanemu proponowano jakieś substancje psychoaktywne dostarczyły innego wskaźnika dostępności. Badanym przedstawiono listę środków legalnych i nielegalnych i proszono o zaznaczenie tych, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem ktokolwiek im proponował. Rozkład odpowiedzi zawarty w tabeli 55 wskazuje, że najczęściej proponowanym młodzieży środkiem jest bez wątpienia alkohol.

15 – 16 latkowie oraz 17- i 18-latkowie najczęściej byli eksponowani na spożywanie alkoholu – piwa, wina, wódki oraz przetworów konopi. Młodszy uczniowie częściej niż starsi spotkali się z propozycją używania takich substancji jak kokaina, polska heroina, heroina i amfetamina.

O około 11 punktów procentowych więcej uczniów w wieku 17-18 lat spotkało się z propozycją używania marihuany lub haszyszu w porównaniu z respondentami z młodszej kohorty. Otrzymało je chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 19,2% uczniów z klas młodszych i 30,1% uczniów klas starszych. Odsetki uczniów, którym proponowano amfetaminę wynosiły w przypadku młodszej młodzieży – 5,4% i starszej – 5%.

Zwraca uwagę stosunkowo wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 14,7% badanych, w starszej zaś – 27,2%.

Tabela 55. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	51,7	58,8
	Wino	29,2	34,8
	Wódka	40,8	48,3
	Marihuana lub haszysz	19,2	20,3
	LSD	5,1	5,6
	Amfetamina	5,4	6,5
	Leki uspokajające lub nasenne	9,6	11,6
	Crack	4,0	5,0
	Kokaina	6,0	6,7
	Ecstasy	5,2	5,4
	Heroina	4,4	5,2
	Sterydy anaboliczne	4,4	6,1
	Polska heroina (kompot)	5,1	5,0
	Bimber	14,7	15,8
	Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	73,4
Wino		48,8	61,0
Wódka		66,9	77,8
Marihuana lub haszysz		30,1	27,5
LSD		6,1	4,8
Amfetamina		5,0	5,0
Leki uspokajające lub nasenne		10,1	10,3
Crack		3,9	3,1
Kokaina		4,3	4,6
Ecstasy		5,3	4,4
Heroina		4,0	3,5
Sterydy anaboliczne		5,9	5,1
Polska heroina (kompot)		3,7	3,4

Bimber	27,2	28,7
--------	------	------

Młodzi ludzie raczej nie piją napojów alkoholowych w miejscach publicznych, gdzie konsumuje się alkohol lub robią to rzadko (tabele 56 i 57). Nie jest to zaskoczeniem ze względu na to, że szczególnie młodzież z młodszej grupy może się obawiać negatywnej reakcji społecznej. Jeśli już to robią to najczęściej jest to piwo, wódka a na końcu wybierają wino.

Tabela 56. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	75,5	13,5	4,5	3,2	1,3	2,0
	Wino	84,6	9,7	2,5	1,4	,3	1,5
	Wódka	77,5	11,0	5,6	3,1	,9	1,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	61,6	18,8	8,5	5,6	2,2	3,2
	Wino	78,7	13,0	3,3	1,9	1,1	1,9
	Wódka	64,9	18,5	7,9	3,9	1,4	3,4

Tabela 57. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych - pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka (Polska)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	70,0	16,2	6,7	3,1	1,4	2,6
	Wino	83,7	9,8	3,1	1,4	0,5	1,6
	Wódka	75,5	12,8	5,5	2,5	1,3	2,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	49,4	24,3	13,8	6,6	3,2	2,8
	Wino	68,8	19,9	6,5	2,7	0,6	1,5

	Wódka	51,5	24,3	13,0	6,6	2,2	2,4
--	-------	------	------	------	-----	-----	-----

W tabeli 58 i 59 zestawiono dane dotyczące zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Odsetki badanych z młodszej kohorty, którzy dokonywali zakupu poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni są niższe niż analogiczne odsetki wśród badanych ze starszej grupy.

Większość badanych dokonujących zakupów wina bądź wódki robiła to 1-2 razy w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Trochę inaczej jest z piwem. Wprawdzie tu również największa frakcja badanych dokonywała zakupów 1-2 razy, ale dość znaczna jest też frakcja kupujących ten napój 3-5 razy w tym czasie szczególnie wśród starszej młodzieży.

Tabela 58. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Piwo	83,0	8,8	3,2	1,3	1,4	2,2
	Wino	91,2	4,3	2,1	,5	,4	1,4
	Wódka	84,2	8,2	2,4	1,8	1,6	1,8
Starsza kohorta (17- 18 lat)	Piwo	70,4	13,7	7,4	4,2	1,4	2,9
	Wino	87,3	6,1	2,7	1,7	,5	1,6
	Wódka	75,6	12,2	5,4	3,1	1,2	2,4

Tabela 59. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15- 16 lat)	Piwo	80,8	9,8	4,1	1,9	0,9	2,4
	Wino	91,6	4,5	1,3	0,8	0,4	1,5
	Wódka	84,5	7,6	3,3	1,4	1,0	2,3

Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	57,3	20,2	11,9	4,9	2,6	3,2
	Wino	80,0	12,4	4,3	1,1	0,7	1,5
	Wódka	68,8	17,2	7,0	3,5	1,5	2,1

Młodzi ludzie, którzy próbowali kupować napoje alkoholowe najczęściej spotkali się z odmowami sprzedaży od jednego do dwóch razy. Młodszym uczniom częściej odmawiano sprzedaży.

Częstotliwość odmów sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek pozostaje na zbliżonym poziomie w województwie lubelskim i wśród uczniów z populacji.

Tabela 60. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Województwo Lubelskie)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	88,7	5,4	2,4	1,4	0,6	1,6
	Wino	93,0	2,6	1,7	0,9	0,3	1,6
	Wódka	88,4	5,3	2,3	1,3	1,0	1,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Piwo	87,2	6,3	2,9	1,2	0,8	1,5
	Wino	91,4	3,1	2,6	1,0	0,5	1,3
	Wódka	86,2	7,1	2,3	1,8	0,8	1,9

Tabela 61. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (Polska)

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Piwo	88,9	5,8	1,7	1,4	0,4	1,8
	Wino	92,9	2,7	1,3	0,8	0,5	1,9
	Wódka	88,9	5,3	1,5	1,5	0,8	2,0

Starsza kohorta (17- 18 lat)	Piwo	88,1	7,1	2,0	1,0	0,6	1,3
	Wino	92,9	3,7	1,2	0,6	0,6	1,0
	Wódka	88,3	6,3	2,0	1,0	0,8	1,6

Kolejne pytanie mające za zadanie uszczegółowienie wiedzy na temat dostępności substancji psychoaktywnych dotyczyło przetworów konopi i sondowało znajomości miejsc, gdzie można te substancje łatwo nabyć (tabela 62).

Większość respondentów orientuje się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz. Odsetek badanych nie znających takich miejsc jest wyższy wśród młodszej młodzieży (65,8%) niż starszej (57,3%).

Młodszy najczęściej wśród miejsc, w których można dokonać zakupu wymieniali ulicę i park (18,8%), internet (12%), mieszkanie dealera (10,3%) oraz szkołę (11,8%). Uczniowie starsi uszeregowali podane miejsca w podobny sposób: ulica i park (25,8%) mieszkanie dealera (13,9%), szkołę (13,1%) oraz internet (12,6%). Obie grupy w najniższych odsetkach odpowiedzieli, że przetwory konopi można łatwo kupić w barze i na dyskotecce. Wśród młodszych respondentów było to 4,3%, a wśród starszych 5%. Odsetek uczniów, którzy orientują się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz jest podobny w województwie lubelskim i na terenie całego kraju. Znajomość poszczególnych miejsc ewentualnego zakupu pozostaje również na zbliżonym poziomie na obu analizowanych obszarach. Te prawidłowości dotyczą obu kohort.

Tabela 62. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie znam takich miejsc	65,8	62,7
	Ulica, park	18,8	19,7
	Szkoła	8,8	11,9
	Dyskoteka, bar	4,3	6,0
	Mieszkanie dealera	10,3	12,1
	Internet	12,0	10,9
	Inne miejsce	14,1	14,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie znam takich miejsc	57,3	56,5
	Ulica, park	25,8	22,0
	Szkoła	13,1	14,3
	Dyskoteka, bar	5,3	5,0
	Mieszkanie dealera	13,9	17,4
	Internet	12,6	15,9
	Inne miejsce	15,9	14,7

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych, takich jak napoje alkoholowe czy tytoń, jak i nielegalnych, takich jak narkotyki, niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych. Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po te substancje sięgają ludzie bardzo młodzi, nieświadomi tego, co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o jak największe zminimalizowanie niebezpieczeństwa powikłań. Zobaczmy, zatem na ile młodzież zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

Przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych i poprosiliśmy, aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji pytano osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadzono trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo, ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do przetworów konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i używaniu regularnemu. Pełne rozkłady odpowiedzi uczniów zestawiono w tabeli 63.

Tabela 63. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem	
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	12,2	35,1	34,4	11,9	6,4	
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	5,7	4,5	16,6	66,3	6,9	
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	28,9	37,6	17,0	8,1	8,3	
	Używają codziennie elektronicznych papierosów	7,0	9,7	31,5	43,9	8,0	
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	9,5	15,8	31,4	34,6	8,6	
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	6,1	5,1	15,5	64,7	8,6	
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	6,3	5,5	18,7	57,9	11,7	
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	14,8	24,7	19,2	27,0	14,4	
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	8,9	16,7	29,3	31,1	14,0	
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	5,9	5,4	12,6	63,5	12,6	
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	6,8	13,1	24,2	33,8	22,0	
	Biorą ecstasy regularnie	5,4	1,8	7,3	66,0	19,6	
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	6,2	9,9	22,0	43,6	18,3	
	Biorą amfetaminę regularnie	5,0	2,0	5,4	70,7	17,0	
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	6,7	8,8	17,7	39,1	27,7	
	Biorą syntetyczne kannabinoidy regularnie	5,2	2,1	5,0	61,7	26,0	
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	12,3	21,3	25,3	29,3	11,8	
	Starsza kohorta (17-18 lat)						

	Biorą dopalacze regularnie	7,9	2,0	3,3	75,9	10,8
--	----------------------------	-----	-----	-----	------	------

Kohorta		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
Starsza kohorta (17-18 lat)	Pałą papierosy od czasu do czasu	11,0	39,3	34,3	11,3	4,1
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	4,5	3,3	16,2	71,8	4,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	31,7	41,9	13,7	7,8	4,9
	Używają codziennie elektronicznych papierosów	5,5	10,1	29,5	49,9	5,0
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	8,4	14,2	28,7	43,9	4,8
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	4,5	4,7	12,1	73,3	5,3
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	5,5	6,3	21,2	60,3	6,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	20,5	26,6	17,6	24,8	10,6
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	8,6	23,0	29,1	28,5	10,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	4,3	5,0	16,5	63,4	10,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	7,3	13,8	18,9	41,5	18,6
	Biorą ecstasy regularnie	3,7	1,4	5,9	72,2	16,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	5,4	8,6	19,6	52,0	14,4
	Biorą amfetaminę regularnie	3,4	1,3	3,1	78,5	13,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	5,5	8,7	17,3	44,3	24,2
	Biorą syntetyczne kannabinoidy regularnie	3,9	1,6	5,6	65,5	23,3

Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	9,5	17,3	24,6	40,3	8,2
Biorą dopalacze regularnie	7,0	,8	3,2	81,8	7,2

Zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z papierosami elektronicznymi, z marihuaną lub haszyszem, dopalaczami oraz paleniu papierosów od czasu do czasu. Jednak regularne palenie papierosów w ilości co najmniej jednej paczki dziennie lub regularne palenie marihuany lub haszyszu, czy przyjmowanie dopalaczy traktowane jest jako zachowanie bardzo ryzykowne. Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji.

Eksperymentowanie z takimi narkotykami, jak ekstazy traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne niż regularne palenie papierosów lub częste picie w dużych ilościach napojów alkoholowych. Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (43,6% w młodszej grupie i 52% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 27% w młodszej kohorcie i 24,8% w starszej kohorcie. Na poziomie regularnego używania największe odsetki badanych za obarczone dużym ryzykiem uznały regularne zażywanie dopalaczy i amfetaminy. Trzeba jednak dodać, że regularne palenie tytoniu oceniane było również jako związane z dużym ryzykiem. Oceniając ryzyko związane z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny model młodzież uznała częste picie w dużych ilościach. Na drugim miejscu znalazło się rzadsze picie w dużych ilościach, a na trzecim częstsze picie, ale w mniejszych ilościach. Warto także zauważyć, że większe odsetki badanych uznają palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu za czynność obarczoną

mniejszym ryzykiem niż częste picie dużych ilości napojów alkoholowych lub picie weekendowe.

Można stwierdzić, że oceny poszczególnych substancji dokonywane przez uczniów z obu poziomów nauczania niewiele różnią się między sobą.

Dane na temat postrzegania ryzyka szkód w efekcie używania substancji psychoaktywnych prowadzą do wniosku, że młodzież jest dość dobrze zorientowana w skali zagrożeń. Nie ulega też ona stereotypom nadal obecnym wśród części starszego pokolenia, według których pojedyncze eksperymenty z narkotykami budzą znacznie większe zagrożenie niż częste używanie w dużych ilościach substancji legalnych, takich jak alkohol czy tytoń.

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

Odpowiedzi na pytanie o to, ile osób spośród przyjaciół respondenta używa substancji psychoaktywnych dostarczają uzupełniającego wskaźnika rozpowszechnienia używania tych środków przez młodzież. Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie o to, ilu zdaniem respondenta jego przyjaciół używa poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 64. Badani na to pytanie odpowiadali przy użyciu skali której krańce wyznaczone były przez odpowiedzi: „nikt” i „wszyscy”.

Przedstawione w tabeli rozkłady odpowiedzi potwierdzają znaczne rozpowszechnienie używania przez młodzież substancji legalnych, przede wszystkim alkoholu i tytoniu. W klasach młodszych tylko ok. 18,8%- 25,2% uczniów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto piłby lub palił. W klasach starszych analogiczne odsetki te kształtują się na poziomie od 9,4% do 11,1%. Jednocześnie w klasach młodszych 26% badanych twierdzi, że większość lub wszyscy z ich przyjaciół pali i 21% twierdzi, że większość pije. W klasach starszych takich respondentów było odpowiednio 34,7% i 41,1%. Znacznie mniej rozpowszechnione jest wśród przyjaciół respondentów zjawisko upijania się; 45,2% badanych w klasach młodszych i 24,5% w klasach starszych nie przyjaźni się z nikim, kto by się upijał. Odsetek młodszych badanych, których przyjaciele w większości upijają się wynosi 10,2%, a analogiczny odsetek wśród uczniów starszych – 19,2%.

Jeśli chodzi o substancje psychoaktywne to przyjaciele w respondentów najczęściej sięgają po marihuanę lub haszysz. Zdecydowanie rzadziej badani mają do czynienia z osobami używającymi innych substancji. Zarówno w klasach młodszych jak i starszych przeważająca większość badanych twierdzi, że nikt z przyjaciół nie używa

tych środków. Zgodnie z oczekiwaniami rozpowszechnienie używania poszczególnych substancji psychoaktywnych innych niż alkohol w otoczeniu respondentów nie jest jednakowe.

Tabela 64. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół

Kohorta		Nikt	Kilka osób	Sporo	Większość	Wszyscy
Młodsza kohorta (15-16 lat)	palą papierosy	18,8	34,4	20,8	19,9	6,1
	pije napoje alkoholowe	25,2	32,5	21,3	15,9	5,0
	upija się	45,2	30,9	13,7	7,4	2,8
	pali marihuanę lub haszysz	63,7	28,0	4,4	2,4	1,4
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	79,6	15,3	2,4	1,1	1,5
	bierze ecstasy	88,5	7,5	1,6	1,2	1,2
	używa środków wziewnych	87,9	8,1	1,4	1,1	1,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	palą papierosy	11,1	29,1	25,2	27,0	7,6
	pije napoje alkoholowe	9,4	21,7	27,8	31,4	9,6
	upija się	24,5	35,4	20,9	14,4	4,8
	pali marihuanę lub haszysz	49,0	34,4	9,7	4,7	2,2
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	76,9	16,1	3,1	1,7	2,2
	bierze ecstasy	87,4	7,9	1,9	,8	1,9
	używa środków wziewnych	89,2	6,3	1,3	1,0	2,1

Relatywnie najczęściej spotykamy tu leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza. Jeżeli uczniowie posiadają wśród przyjaciół osoby zażywające ekstazy lub środki wziewne, to jest to zwykle nie więcej niż kilka osób.

Rodzice, a używanie substancji przez młodzież

Wśród różnych instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia najważniejsza rola zdaje się przypadać rodzinie. Także w kwestii używania substancji rodzina, a szczególnie rodzice, mogą mieć decydujący wpływ. Przyzwolenie ze strony rodziców lub brak zainteresowania stosunkiem dzieci do alkoholu i innych substancji może sprzyjać ich używaniu przez młodych ludzi a odpowiednio realizowana strategia wychowawcza może zapobiec podejmowaniu i ponawianiu doświadczeń z substancjami. Doniosłość profilaktycznej roli rodziny podkreślana była przez większość dorosłych badanych w ogólnopolskich badaniach ankietowych zrealizowanych w 2002 r. z inicjatywy Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz powtórzonych w 2006 r. i 2010 r. przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

Badani byli proszeni o odpowiedź na pytanie: czy gdyby chcieli napić się alkoholu, to ich rodzice pozwoliliby na to. Wyniki zestawiono w tabeli 65. Nieco częściej na picie alkoholu nie zgadzają się matki. Zdecydowanie częściej rodzice nie pozwalają na picie alkoholu młodszej młodzieży. Co piąty uczeń z tej grupy uzyskał zgodę rodziców na picie, ale tylko w ich obecności. Jedynie, co dwudziesty mógł spożywać alkohol bez obecności rodziców.

W starszej kohorcie odsetki odpowiedzi odnoszące się do braku zgody na picie były dwukrotnie niższe niż wśród uczniów z młodszej kohorty. Około 20% badanych ze starszej kohorty może pić tylko w obecności rodziców. Z kolei co piąty z uczniów ma pozwolenie rodziców na picie bez ich obecności. Jest to pięć razy więcej w porównaniu do odsetka badanych 15- i 16-latków, których rodzice dopuszczali picie bez ich obecności.

Tabela 65. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	56,5	22,0	4,8	16,7
	Matka	60,3	20,0	5,9	13,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	34,6	17,4	22,4	25,6
	Matka	36,1	19,7	21,9	22,3

Tabela 66. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Polska)

Kohorta		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	56,2	20,2	6,3	17,2
	Matka	59,2	21,4	5,7	13,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	18,4	13,1	42,8	25,6
	Matka	18,8	14,1	45,8	21,3

Dziewczynki były bardziej liberalnie traktowane niż chłopcy, jeśli chodziło o pozwolenie ze strony rodziców na picie alkoholu. Właściwość tę dało się obserwować na obu poziomach nauki. Między 24,9% - 26,2% dziewcząt i 15% - 18% chłopców z młodszej kohorty miało zgodę na spożywanie napojów alkoholowych w obecności matki lub ojca. Bez obecności rodziców mogło pić między 4% chłopców i 5-7% dziewcząt.

Wśród 17- i 18-latków około 50% chłopców i około 30% dziewcząt nie dostało od rodziców zgody na picie alkoholu. W obecności matki i ojca mogło spożywać napoje alkoholowe między 17 a 18% chłopców i 17% - 22% dziewcząt. Z kolei bez obecności rodziców pozwolenie takie miało około 20-21% chłopców i 23-24% dziewcząt.

Tabela 67. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (chłopcy, województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	64,7	17,9	4,2	13,2
	Matka	68,8	15,2	4,6	11,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	35,8	17,4	21,4	25,4
	Matka	38,9	18,3	20,0	22,8

Tabela 68. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (dziewczęta, województwo lubelskie)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ojciec	48,1	26,2	5,4	20,4
	Matka	51,5	24,9	7,4	16,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ojciec	33,1	17,5	23,6	25,9
	Matka	32,9	21,5	24,0	21,5

Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo

W badaniu poruszono kwestię symptomów nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook czy Skype. Diagnozowano symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich jak komputer, smartfon, konsola (tabela 69).

W młodszej grupie wiekowej i starszej uszeregowanie symptomów według występowania jest podobne (odpowiedzi zdecydowanie tak i raczej tak): 44,2% młodszej młodzieży i 56,8% starszej przyznało, że poświęca zbyt wiele czasu na gry. 34,3% 15-16 latków i 32,9% 17-18 latków zadeklarowało, że ich rodzice są przekonani, że za dużo czasu spędzają na graniu, a 18,2% młodszych dzieci i 16% starszych odczuwa zły humor jeśli jest pozbawione grania.

Nie odnotowano istotnych różnic w zakresie występowania symptomów nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook czy Skype wśród uczniów w województwie lubelskiego i w kraju ogółem. Ta prawidłowość dotyczy obu kohort.

Tabela 69. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (województwo lubelskie)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	21,8	22,4	22,9	17,9	15,0
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,3	11,9	22,6	31,5	27,7
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	15,0	19,3	17,5	24,9	23,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	28,7	28,0	18,1	14,4	10,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,6	9,4	23,9	30,7	29,4
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	14,8	18,1	19,8	22,8	24,5

Tabela 70. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype (Polska)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	23,7	26,9	22,3	16,3	10,9
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	6,7	9,9	22,2	32,1	29,1
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	16,3	21,0	18,8	23,6	20,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	27,6	27,6	19,7	15,8	9,2
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	4,6	9,4	21,8	34,9	29,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	12,4	19,6	17,5	26,8	23,8

W młodszej populacji zarówno w dzień powszedni jak w trakcie weekendu czas spędzany na graniu zawierał się w przedziale od 2 do 3 godzin. W starszej grupie odsetki badanych deklarujących granie w różnych przedziałach czasowych rozkładały się równomiernie. Jeśli chodzi o spędzanie czasu na urządzeniach elektronicznych w weekendy to młodszy uczniowie również przeznaczają na to najczęściej 2-3 godziny. Podobnie jest wśród starszych respondentów badania. Jednak w weekendy obserwuje się znacznie wyższe odsetki uczniów (z młodszej i starszej kohorty), którzy przeznaczają na grę powyżej 4 godzin dziennie.

Tabela 71. Czas spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni (województwo lubelskie)

Kohorta		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godzin i więcej
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Typowy dzień roboczy	20,9	12,0	17,7	27,7	12,2	9,6
	Typowy dzień weekendowy	15,8	6,9	11,5	25,0	20,9	20,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Typowy dzień roboczy	22,8	14,2	18,1	25,5	10,4	9,0
	Typowy dzień weekendowy	18,3	9,9	10,9	21,8	18,9	20,1

Najwięcej osób z młodszej kohorty grało w ciągu ostatnich 7 dni poprzedzających badanie codziennie (27,8%). Podobnie jest w starszej kohorcie, gdzie co czwarty uczeń grał codziennie. Warto podkreślić, że dość duże odsetki respondentów w ogóle nie grają na urządzeniach elektronicznych. W młodszej kohorcie jest to co piąty uczeń, a w starszej co czwarty.

Porównując liczbę dni spędzanych na graniu między uczniami z województwa lubelskiego i tych z populacji generalnej to w obu kohortach obserwuje się wartości zbliżone do siebie. Występujące różnice są niewielkie.

Tabela 72. Liczba dni spędzony na grach na urządzeniach elektronicznych w czasie ostatnich 7 dni

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie	19,4	21,3
	1 dzień	11,6	12,4
	2 dni	9,7	10,5
	3 dni	9,4	9,9
	4 dni	7,8	8,1
	5 dni	8,8	7,8
	6 dni	5,4	4,4
	7 dni	27,8	25,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie	23,1	28,6
	1 dzień	12,5	12,2
	2 dni	9,4	11,5
	3 dni	9,3	9,3
	4 dni	7,7	7,6
	5 dni	8,4	7,3
	6 dni	4,2	3,9
	7 dni	25,4	19,6

Najwięcej uczniów z młodszej kohorty zgłasza zaniepokojenie rodziców ilością czasu spędzanego na graniu. Na drugim miejscu uplasowało się własne przekonanie o zbyt dużej ilości czasu poświęcanego na gry, a na trzecim zły humor, kiedy nie można grać.

W starszej kohorcie na pierwszym miejscu znalazło się przekonanie o zbyt dużej ilości spędzanej na grze, na drugim przekonanie rodziców, że spędza się dużo czasu na graniu, a na trzecim zły humor.

Tabela 73. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (województwo lubelskie)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,6	13,3	19,8	27,3	31,9
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,1	6,4	14,4	28,0	48,1
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	9,8	13,7	15,3	21,8	39,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	9,0	12,8	15,8	24,3	38,0
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,7	4,8	11,1	24,9	55,6
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	8,2	9,5	12,7	19,0	50,6

Tabela 74. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola (Polska)

Kohorta		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,9	14,6	18,9	24,9	33,7
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	3,3	4,9	12,8	28,2	50,8
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	9,7	12,6	13,8	22,5	41,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu na graniu	6,5	10,3	15,0	23,3	44,9
	Zły humor jeśli brak możliwości grania	2,4	4,3	9,7	22,3	61,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu na graniu	7,0	9,2	9,5	19,3	54,9

Gry hazardowe

Sektor gier i zakładów wzajemnych w Polsce obejmuje takie formy działalności jak: loterie pieniężne, gry liczbowe, zakłady wzajemne, salony gry bingo, kasyna, salony gry na automatach, punkty gry na automatach o niskich wygranych. Gry hazardowe uprawiać można w internecie oraz poprzez uczestnictwo w loteriach SMS.

W porównaniu do innych problemów społecznych, hazardowi i problemom z nim związanych poświęca się niewiele uwagi w debacie publicznej. Hazard patologiczny, czyli uzależnienie od gier, w powszechnej opinii uznawane jest za stosunkowo marginalne zjawisko dotyczące niewielkiej liczby dorosłych mężczyzn. Hazard problemowy i patologiczny prowadzi do różnego rodzaju problemów zarówno u samych graczy, jak i u ich rodzin oraz najbliższego środowiska społecznego.

Dane z tabeli 75 sugerują, że 26,8% młodzieży młodszej i 31,1% młodzieży starszej ma za sobą doświadczenie gry na pieniądze kiedykolwiek w życiu. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem uczestniczyło w grach hazardowych 12,1% młodszych i 18% uczniów starszych.

Porównanie wyników uzyskanych w województwie lubelskim z wynikami w całym kraju pokazuje prawie identyczne odsetki badanych, którzy mają za sobą doświadczenia grania na pieniądze. Respondenci z młodszej oraz starszej kohorty z próby wojewódzkiej nieznacznie częściej grają w gry hazardowe niż ich rówieśnicy z populacji generalnej.

Tabela 75. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	26,8	25,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	21,6	19,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,1	12,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	31,1	26,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	23,8	20,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	18,0	14,1

Tabela 76 przedstawia częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy. Blisko 80% młodzieży młodszej i 75% starszej nie miało w ciągu 12 miesięcy takiego doświadczenia. Najwyższa częstotliwość stawiania pieniędzy wśród tych, którzy to robili, to raz na miesiąc lub rzadziej (młodsza młodzież – 12,3%, starsza – 11,3%).

Wyniki uzyskane w młodszej kohorcie w województwie lubelskim są nieznacznie wyższe niż uzyskane w populacji generalnej.

Tabela 76. Częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie grał	79,0	79,7
	Raz na miesiąc lub rzadziej	12,3	11,5
	2-4 razy w miesiącu	3,5	4,1
	2-3 razy w tygodniu	5,2	4,7
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie grał	75,4	79,8
	Raz na miesiąc lub rzadziej	11,3	10,6
	2-4 razy w miesiącu	6,3	5,2
	2-3 razy w tygodniu	7,0	4,4

Uczniowie, jeśli grają w gry hazardowe najczęściej poświęcają na to mniej niż 30 minut w ciągu dnia. Robi tak 8,9% uczniów z młodszej kohorty oraz 12,9% uczniów ze starszej kohorty. Porównanie wyników uzyskanych w województwie lubelskim z wynikami w całym kraju nie pokazuje istotnych różnic między analizowanymi obszarami

Tabela 77. Czas spędzony na grach hazardowych typowego dnia w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	79,8	79,9
	Mniej niż 30 minut	8,9	9,7
	Między 30 minut a 1 godzina	4,3	4,0
	Między 1 godzina a 2 godziny	2,7	2,1
	Między 2 godziny a 3 godziny	1,2	1,2
	3 godziny lub więcej	3,1	3,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	75,6	80,3
	Mniej niż 30 minut	12,9	10,7
	Między 30 minut a 1 godzina	5,0	4,2
	Między 1 godzina a 2 godziny	1,5	1,8
	Między 2 godziny a 3 godziny	1,3	0,9
	3 godziny lub więcej	3,7	2,2

Okolo 80% młodzieży nie zdarzyło się w czasie ostatnich 12 miesięcy grać w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji niezależnie od wieku. Podobne rozpowszechnienie można odnotować również porównując wyniki uzyskane w badaniu wojewódzkim do próby ogólnopolskiej. Różnice, które występują są niewielkie.

Tabela 78. Granie w gry hazardowe dłużej niż 2 godziny przy jednej okazji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	81,4	80,8
	Raz na miesiąc lub rzadziej	8,9	10,1
	2-4 razy w miesiącu	4,5	4,6
	2-3 razy w tygodniu	1,7	1,2
	4-5 razy w tygodniu	1,0	1,0
	6 lub więcej razy w tygodniu	2,4	2,3
Starsza kohorta (17-18 lat)	Nie w czasie ostatnich 12 miesięcy	75,6	81,0
	Raz na miesiąc lub rzadziej	12,3	10,8
	2-4 razy w miesiącu	4,0	4,0
	2-3 razy w tygodniu	2,6	1,5
	4-5 razy w tygodniu	2,1	1,3
	6 lub więcej razy w tygodniu	3,5	1,4

W badaniu wyróżniono miejsca uprawiania hazardu – tradycyjne, takie jak bary, kluby i tym podobne oraz granie przez internet. W odniesieniu do tradycyjnego sposobu uprawiania hazardu to w młodszej i w. starszej kohorcie największą popularnością cieszyły się zakłady sportowe (odpowiednio 13,3% i 17,3%) oraz loterie (odpowiednio 11,7% i 12,5%). Na trzecim miejscu w młodszej kohorcie znalazły się automaty (11,1%), a w starszej gry w karty i kości na pieniądze (10,5%).

Tabela 79. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem w miejscach takich jak bary i kluby, itp. (województwo lubelskie)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	88,9	7,7	,9	2,5
	Karty lub kości	89,6	6,6	1,5	2,3
	Loterie (bingo, lotto)	88,3	7,5	,9	3,3
	Zakłady sportowe	86,7	6,7	2,6	4,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	90,1	6,4	,8	2,7
	Karty lub kości	89,5	6,3	1,5	2,5
	Loterie (bingo, lotto)	87,5	7,5	2,4	2,6
	Zakłady sportowe	82,7	6,9	4,0	6,2

Tabela 80. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem w miejscach takich jak bary i kluby, itp. (Polska)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	89,3	7,2	1,3	2,1
	Karty lub kości	89,8	5,7	2,2	2,4
	Loterie (bingo, lotto)	88,2	7,9	2,0	1,9
	Zakłady sportowe	87,0	6,3	2,8	4,0
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	93,3	5,2	,6	,9
	Karty lub kości	92,1	5,0	1,8	1,1
	Loterie (bingo, lotto)	90,0	7,1	1,9	1,0

	Zakłady sportowe	87,4	5,5	3,4	3,7
--	------------------	------	-----	-----	-----

Nieznacznie większą popularnością cieszy się hazard uprawiany przez internet. Jeśli chodzi o popularność poszczególnych gier uprawianych w tej formie, to zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie najbardziej popularne jest obstawianie zakładów sportowych (odpowiednio 14,9% i 19,3%). Trochę mniej popularne jest granie na automatach (odpowiednio 10,8% i 9,4%).

Tabela 81. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem przez internet (województwo lubelskie)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	89,2	5,8	2,1	2,9
	Karty lub kości	89,9	5,2	2,2	2,7
	Loterie (bingo, lotto)	90,8	4,8	1,7	2,6
	Zakłady sportowe	85,1	7,9	2,8	4,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	90,6	5,1	1,1	3,2
	Karty lub kości	91,2	4,2	2,1	2,5
	Loterie (bingo, lotto)	91,1	5,2	1,4	2,3
	Zakłady sportowe	80,7	7,2	4,9	7,1

Tabela 82. Częstotliwość grania w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem przez internet (Polska)

Kohorta		W ogóle nie	Raz na miesiąc lub rzadziej	2-4 razy w miesiącu	2-3 razy w tygodniu
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Automaty	91,3	5,1	1,2	2,4
	Karty lub kości	91,3	4,0	1,9	2,7
	Loterie (bingo, lotto)	91,3	4,8	1,7	2,2
	Zakłady sportowe	86,6	5,5	3,3	4,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Automaty	94,1	3,8	1,0	1,1
	Karty lub kości	92,4	4,5	1,9	1,2
	Loterie (bingo, lotto)	92,9	4,7	1,3	1,2
	Zakłady sportowe	84,2	6,4	5,1	4,2

W badaniu zastosowano dwa wskaźniki grania problemowego (tabela 83). Pierwszy to potrzeba stawiania w grze coraz większych pieniędzy, a drugi to okłamywanie kogoś ważnego dla respondenta w sprawie tego jak dużo gra w gry hazardowe.

Potrzebę stawiania coraz większych pieniędzy wyraziło 10,2% uczniów w wieku 15-16 lat oraz 11,6% uczniów w wieku 17-18 lat. Kłamanie w sprawie tego jak wiele się gra okazało się mniej rozpowszechnione, tylko ok. 4,5% uczniów z młodszej kohorty i 4,8% ze starszej. Obydwa symptomy problemowego grania przejawiało 3% badanych 15- i 16-latków oraz 3,8% 17- i 18-latków.

Tabela 83. Symptomy grania problemowego w gry hazardowe

Kohorta		Lubelskie	Polska
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	10,2	9,0
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	4,5	4,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	11,6	8,9
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	4,8	3,7

Wiarygodność wyników

W badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego relevin. Jak pamiętamy z cytowanych już wyników używanie tego środka chociaż raz w życiu zadeklarowało ok. 1% - 2% badanych. Oznaczać to może, że badani w nieznacznym tylko stopniu deklarowali doświadczenia, które nie miały pokrycia w faktach.

Próba przybliżenia skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie, które brzmiało: Gdybyś kiedykolwiek używał(a) marihuany lub haszyszu, czy sądzisz, że napisał(a)byś to w tym kwestionariuszu? Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 84.

Zdecydowanie nie przyznałoby się do tego około 17% młodszej młodzieży i 11% starszej.

Uczniowie z województwa lubelskiego w porównaniu do badanych z populacji generalnej wykazywali niższy poziom zaufania. W tej grupie wyższe odsetki uczniów twierdziły, że nie przyznałyby się do używania marihuany lub haszyszu.

Tabela 84. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałoby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (województwo lubelskie)

Poziom klasy	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	22,6	25,6	27,5	7,4	16,8
Starsza kohorta (17-18 lat)	34,2	27,4	22,0	5,9	10,6

Tabela 85. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał (Polska)

Kohorta	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
Młodsza kohorta (15-16 lat)	21,4	27,6	30,2	7,4	13,4
Starsza kohorta (17-18 lat)	32,8	29,9	24,2	5,4	7,7

Dynamika zjawiska w województwie lubelskim w latach 2015-2024

Badania zrealizowane w województwie lubelskim 2024 r. są trzecimi z kolei badaniem szkolnym przeprowadzonym w tym województwie. Do porównań wybrano zagadnienia kluczowe z punktu widzenia zdrowia publicznego.

Picie alkoholu

Pomiędzy 2019, a 2024 rokiem zmniejszyły się odsetki konsumentów alkoholu bez względu na okres używania w młodszej oraz w starszej kohorcie. Spadek odnotowany w badaniach w 2024 roku jest najwyższy w historii pomiarów.

Tabela 86. Picie napojów alkoholowych w województwie lubelskim

Kohorta		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	84,2	79,5	67,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,7	67,3	54,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	53,9	48,6	31,2
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	94,3	94,7	86,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,3	91,1	77,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	80,9	79,8	52,5

W obydwu grupach wiekowych spadła konsumpcja piwa, wina i wódki. Porównanie wyników z pomiarów dokonanych w województwie lubelskim pokazuje na dość wyraźny spadek konsumpcji piwa (o ponad 20 punktów procentowych) w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w grupie 15-i 16-latków w porównaniu do 2019 roku oraz o około 30 punktów procentowych w starszej kohorcie. Podobnej wielkości spadki można odnotować w spożyciu wina i wódki. Wśród 15- i 16-latków spadek spożycia

wódki wyniósł 6% w porównaniu do 2019 roku, a wśród 17-18 latków prawie 20%. W przypadku wina, w młodszej kohorcie jego spożycie spadło o niecałe 7%, a w starszej o 22%.

Tabela 87. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Kohorta		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Picie piwa	56,3	51	31,3
	Picie wina	23,1	25,8	18,8
	Picie wódki	35	33	26,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Picie piwa	81,3	77,3	48,3
	Picie wina	37,2	48	26,2
	Picie wódki	63,8	62,8	44,2

Odsetki osób, które wypily 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni spadły w porównaniu do 2019 roku. Odsetek respondentów z młodszej kohorty którzy nie upili się w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wzrósł o 6 punktów procentowych, a w starszej kohorcie o prawie 20 punktów procentowych.

Tabela 88. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni)

Kohorta		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Ani razu	62,4	65,4	72,3
	1 raz	14,9	13,2	8,6
	2 razy	9,1	8,6	6,8
	3-5 razy	9,1	7,5	6,3
	6-9 razy	2,9	2,1	2,0
	10 lub więcej razy	1,7	3,1	3,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Ani razu	37,4	40,0	58,2
	1 raz	19,8	15,9	11,7
	2 razy	16,9	15,6	9,9
	3-5 razy	14,0	16,0	9,6
	6-9 razy	5,7	5,9	5,0
	10 lub więcej razy	6,2	6,6	5,5

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Porównanie wyników obecnego badania z badaniem zrealizowanym w 2015 i 2019 roku pokazuje spadek używania najbardziej popularnych substancji takich jak przetwory konopi w obu grupach respondentów. W porównaniu do 2019 roku różnica wynosi 3-8%. W przypadku pozostałych substancji to w młodszej kohorcie obserwuje się wzrost odsetka ich rozpowszechnienia. Podobnie jest w starszej kohorcie, gdzie na przestrzeni 5 lat można zaobserwować wzrost używania wszystkich wymienionych substancji.

Tabela 89. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Kohorta		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Marihuana lub haszysz	25,1	20,0	17,6
	Substancje wziewne	12,0	6,2	7,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,6	13,3	17,0
	Amfetamina	4,2	3	4,0
	Ecstasy	3,4	2,6	3,9
Starsza kohorta (17-18 lat)	Marihuana lub haszysz	45,0	41,1	33,1
	Substancje wziewne	8,2	7,0	7,0
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	22,2	10,0	18,6
	Amfetamina	7,6	3,8	4,4
	Ecstasy	4,0	3	4,5

Jeśli chodzi o używanie konopi, to w obydwu grupach spadły odsetki używających kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i 30 dni poprzedzających badanie. Obserwowane spadki nie są spektakularne, oscylując wokół 2%-6% jednak jest to pozytywna tendencja.

Tabela 90. Używanie przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy województwie Lubelskim

Kohorta		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	31,9	20	17,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	17,5	16	14,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,2	10	7,5
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	51,1	37,4	33,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	32,1	29,7	23,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	15,6	16	11,0

Po spadkach w 2019 roku osób używających dopalaczy, w 2024 roku obserwujemy ponowny wzrost używania tych substancji. Zmiany te obserwowane są w obu grupach respondentów oraz w każdym wymiarze czasowym – kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i 30 dni przed badaniem.

Tabela 91. Używanie dopalaczy

poziom klasy		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	10,6	4,5	6,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,5	4,2	5,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,1	3,4	3,6
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	16,0	5,8	7,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	8,7	3,5	5,8

	W czasie 30 dni przed badaniem	3,8	2,6	3,5
--	--------------------------------	-----	-----	-----

Uprawianie hazardu

Rozpowszechnienie uprawiania hazardu wśród uczniów zmieniło się na przestrzeni ostatnich 9 lat. W przypadku jakichkolwiek doświadczeń z graniem, po spadku w 2019 roku, obserwujemy wzrost 15- i 16-latków uprawiających hazard w 2024 roku. Wzrost ten jest wyraźny i wynosi około 10 punktów procentowych. W tej grupie badanych obserwuje się również wzrost odsetka grania w czasie ostatnich 12 miesięcy (także o około 10 punktów procentowych) i 30 dni przed badaniem (około 6 punktów procentowych).

Podobne trendy można odnotować w starszej kohorcie. 17-18 latkowie w każdym wymiarze czasu grali częściej niż w 2019 roku. W każdym wymiarze czasowym (kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i 30 dni przed badaniem), można zaobserwować ponad 10% wzrost rozpowszechnienia grania.

Tabela 92. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		2015	2019	2024
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Kiedykolwiek w życiu	19,2	16,5	26,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	11,2	9,2	21,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	7,6	5,5	12,1
Starsza kohorta (17-18 lat)	Kiedykolwiek w życiu	25,6	19,3	31,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	17,2	11,1	23,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	10,4	7,0	18,0

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wyniki badania przeprowadzonego w województwie lubelskim w 2024 roku w porównaniu z danymi ogólnopolskimi wskazują na kilka istotnych obszarów wymagających uwagi, zarówno w zakresie profilaktyki, jak i interwencji. Młodzież z tego regionu jest w podobnym stopniu narażona na wpływ legalnych substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, jak ich rówieśnicy w całym kraju. Choć częste i nadmierne picie alkoholu występuje w województwie rzadziej niż średnio w Polsce, to jednak dostępność alkoholu oceniana jako łatwa była nieznacznie rzadsza wśród badanych uczniów z regionu. Ekspozycja na propozycje spożycia alkoholu była niższa w województwie lubelskim, zwłaszcza w starszej grupie wiekowej, co sugeruje skuteczność pewnych działań profilaktycznych. Na szczególną uwagę zasługuje poziom rozpowszechnienia używania marihuany w województwie, który zbytnio nie odbiega od tego co odnotowujemy na terenie całego kraju. Niemniej jednak w przypadku innych substancji nielegalnych różnice w poziomie eksperymentowania czy częstego używania między regionem a średnią krajową były minimalne. Zauważalnym problemem, który wymaga uwagi, jest dostępność nielegalnego alkoholu, takiego jak bimber, który był proponowany znaczącej liczbie młodych osób.

W obszarze profilaktyki kluczowym wyzwaniem pozostaje wysoki poziom spożycia wszystkich rodzajów alkoholu, szczególnie piwa i wina, oraz towarzyszące temu bagatelizowanie ryzyka związanego z ich konsumpcją przez młodzież. Aby skutecznie odpowiedzieć na te potrzeby, konieczne jest opracowanie i wdrożenie programów edukacyjnych, które w sposób przystępny, dobrze udokumentowany i oparty na dowodach naukowych przedstawiają zagrożenia zdrowotne związane z nadmiernym spożyciem alkoholu. Ważne jest, aby treści te były dostosowane do doświadczeń młodzieży, ich przekonań i postaw, a jednocześnie zachowały moc perswazyjną, unikały demonizowania alkoholu i bazowały na rzetelnych informacjach. Takie programy powinny być

realizowane przy wsparciu rodziny, co zwiększa ich skuteczność i pomaga w budowaniu bardziej trwałych postaw.

Równocześnie należy podjąć działania ograniczające fizyczną i ekonomiczną dostępność alkoholu. Zintensyfikowanie kontroli sprzedaży alkoholu niepełnoletnim, zwłaszcza w przypadku napojów wysokoprocentowych, wydaje się niezbędnym krokiem w kierunku zmniejszenia jego spożycia wśród młodzieży. Skuteczność takich działań wymaga jednak realnego egzekwowania przepisów oraz rozważenia ograniczenia liczby punktów sprzedaży alkoholu, co może zmniejszyć jego dostępność w regionach szczególnie narażonych na problemy związane z konsumpcją. Dodatkowym elementem skutecznej strategii profilaktycznej jest rozwinięcie oferty działań redukujących szkody skierowanych do młodych ludzi, którzy już angażują się w ryzykowne zachowania, takie jak częste picie alkoholu czy eksperymentowanie z substancjami psychoaktywnymi. Warto skupić się na wsparciu tej grupy, która jest najbardziej narażona na konsekwencje zdrowotne, społeczne i prawne.

Rekomendacje:

1. Stworzenie programów edukacyjnych dostosowanych do specyfiki młodzieży, które będą uwzględniały ich realne doświadczenia i skutecznie prezentowały zagrożenia związane z nadmiernym spożyciem alkoholu.
2. Zwiększenie skuteczności kontroli sprzedaży alkoholu niepełnoletnim oraz rozważenie ograniczenia liczby punktów sprzedaży napojów alkoholowych w regionach o szczególnie wysokiej dostępności.
3. Rozbudowanie oferty działań redukujących szkody, które skupią się na wsparciu młodych ludzi angażujących się w ryzykowne zachowania, aby minimalizować negatywne skutki ich stylu życia.

PRZYPISY

1. Okulicz-Kozaryn K., Sierosławski J. (2007) Validation of the „problematic use of narcotics” (PUN) screening test for drug using adolescents. *Addictive Behaviors* 32 (2007), 640-646.
2. Beck F, & Legleye S. (2003). Drogues et adolescents. Usages de drogues et contextes d’usage entre 17 et 19 ans, évolutions récentes, ESCAPAD (2002). Paris: OFDT